

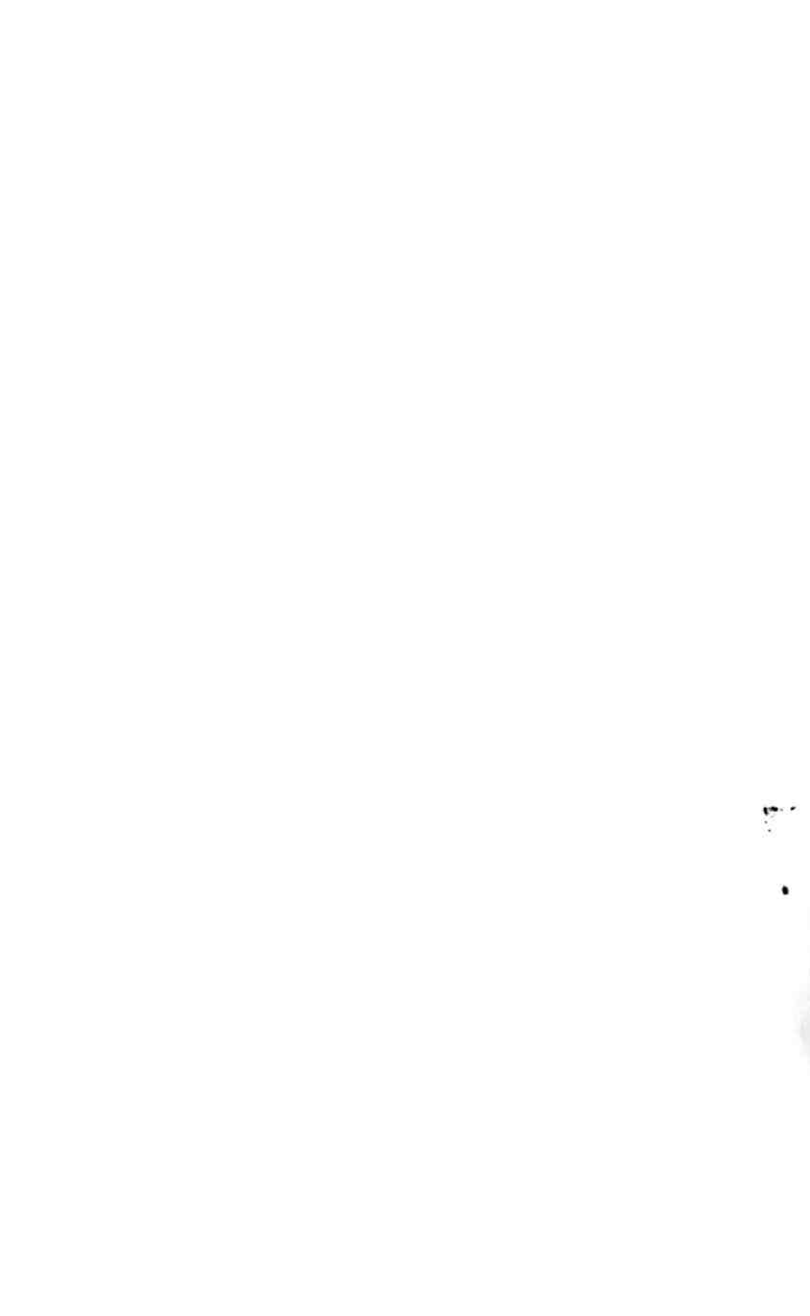
Levensbericht van Jelle Eeltjes Jellesma, Apostel van Java

<https://hdl.handle.net/1874/234419>

Doorn Seiffen
1872

mm 10797

,

BIBLIOTHEEK
NEDERLANDSCHE ZENDINGSSCHOOL
OEGSTGEEST. PKE 223
LEVENSBERICHT

A 4j

VAN

06 177

ALLE EELTJES JELLESMA,

APOSTEL VAN JAVA.

[doet: Doorn seffen]

MET EEN AANBEVELEND WOORD VAN

J. KRUIJT,

Zending op Java.

Bibliotheek
NEDERL. ZENDINGSSCHOOL
OEGSTGEEST

TE LEEUWARDEN, BIJ
J. G. WESTER.
1872

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK UTRECHT

3490 4155

I N H O U D.

	Bladz.
I. JELLESMA'S EERSTE LEVENSJAREN.....	3.
II. JELLESMA IN HET ZENDELINGHUISTE ROTTERDAM 15.	
III. JELLESMA OP REIS NAAR DE HEIDENWERELD....	17.
IV. JELLESMA OP CERAM	20.
V. JELLESMA BEZOEKT ONZE ZENDINGSPOSTEN MET DEN HEER VAN RHIJN	27.
VI. JELLESMA TE SOERABAJA	40.
VII. JELLESMA TE MODJO-WARNO.....	50.
VIII. JELLESMA'S DOOD.....	80.

De geachte Schrijfster van dit werkje bracht de uitnoodiging tot mij, om als „een opvolger van Broeder JELLESMA, thans met verlof in 't Vaderland,“ een kort woord ter aanbeveling voor dit boekje te schrijven.

Of ik dit doen mocht, als zelf aan het publiek weinig of niet bekend, liet ik aan hare beoordeeling over.

Met klimmende belangstelling las ik het werkje, dat hierbij wordt aangeboden.

En hoe zou het ook anders kunnen, daar ons hier in een boeiend, eenvoudig en onopgesmukt verhaal vele belangrijke en zeker tot hertoe aan velen onbekende levensbijzonderheden worden medegedeeld van een man, die onder de leiding Gods van een boeren jongeling tot een groot en voor de Javanen bij uitnemendheid nuttig en geze- gend man geworden is, — een man, over wien ik op Java door vriend en vijand der zending, 't zij Europeaan of Javaan, immer met de hoogste achting en door zéér velen, aanzienlijken en geringen, met innige liefde hoorde spreken, in 't kort een man, wiens nagedachtenis in zegening bleef en wiens werk, — dit mag ik getuigen, — bij het ophouden van zijn leven op aarde, niet is gestorven.

Mij dunkt allen, die bekennen belang te stellen in zulk een man en zulke dingen, zullen met blijdschap en ingenomenheid de uitgave van dit „LEVENSBERICHT“ begroeten.

—

Doch daar is nog meer. Voor alle vrienden van het Nederlandsch Zending-Genootschap en der Zending in het algemeen, bevat dit boekje buitendien nog veel, dat hunne aandacht waard is.

JELLESMA kwam met al de zendelingen van het Nederlandsch Zending-Genootschap in aanraking, die hij allen bezocht bij gelegenheid, dat hij den Heer VAN RHIJN vergezelde op zijne inspectiereis door den Indischen Archipel. Een beknopt en aanschouwelijk verhaal in het Ve hoofdstuk gegeven, waardoor men met al de toenmalige posten en onwillekeurig ook met het streven en pogen des Genootschaps bekend wordt. En behalve dit, hoe menige wenk aangaande de algemeene eerste beginselen der zending, die wel gekend en immer behartigd mogen worden door ieder, die wenscht mede te werken aan verbreiding van Gods Koninkrijk onder heidenen en Mahomedanen, bevat niet geheel dit werk!

Moge het alzoo aan de bedoeling der Schrijfster beantwoorden en onder Gods zegen veel vrucht dragen ter bevordering van de liefde voor den ontslapen Broeder en bovenal van het werk, waaraan hij zich tot aan zijn einde gewijd heeft. Dit zij zoo!

's GRAVENHAGE, April 1872.

J. KRUIJT.

V O O R W O O R D.

Wat bij mij de lust opwekte, een levensbericht van Jellesma te doen verschijnen, zal elk lichtelijk vermoeden, die eenigszins bekend is met de veelomvattende werkzaamheid en het beminnelijk karakter van dezen Zendeling. Nog leeft hij bij velen in gezegend aandenken, zoowel op Java als in Nederland. Hier weet menigeen, die hem persoonlijk kende, nog te verhalen van zijne buitengewone eenvoud en bescheidenheid, zoowel als van zijne groote vatbaarheid en zijn ijver om te leeren; daar getuigen nog Javanen en Europeanen van zijn onvermoeiden arbeid, door innige vroomheid bezielde.

Onlangs nog schreef iemand, die Jellesma van nabij heeft gekend: »Hij is het waard, dat hij in gedachtenis blijve en in ruimer kring bekend worde. Voor den Zendeling inzonderheid is het van belang, zijn leven en streven te kennen, want hij mocht een model-Zendeling heeten. Met ingenomenheid aanschouw ik dagelijks zijne beeldtenis, die op onze kamer hangt en zie op hem steeds, ook als een voorbeeld van zeldzame nederigheid en eenvoudigheid, die hem, ook toen hij van een boerenjongen een heer was geworden en een man van beteekenis, onveranderd bijbleven. En dan die innige, teedere godsvrucht, die warme menschenmin, waarlijk 't was een juweel van een mensch!»

Eene levensschets van Jellesma, hoe eenvoudig die ook moge zijn, zal dus door zijne vrienden met blijdschap worden begroet, als eene welverdiende hulde aan 's mans nagedachtenis.

Men verwacht hier geene wetenschappelijke en kritische beschouwing over den persoon en het werk van Jellesma, maar eene eenvoudige geschiedenis van zijne

lotgevallen en werkzaamheden, waarbij zijne persoonlijkheid, zijn karakter en invloed als van zelf aan 't licht komen.

Daar bij eene geschiedenis het eerste vereischte is, getrouw te zijn aan de waarheid, verheugde het mij zeer, ook in vele particuliere brieven van den Zending zelf, zulke betrouwbare bronnen te bezitten. Op-rechten dank zij daarvoor gebracht aan de Wed. Jentink, Ds. Cool en Jan E. Jellesma, broeder des Zending, die zijne brieven, aan hen gericht, tot dit doel bereidwillig afstonden en vooral aan Ds. Adama, die mij niet slechts een schat van brieven, maar ook vele bijzonderheden aangaande de jeugd en jongelings-jaren van Jellesma mededeelde, alsmede aan den Heer Hiebink, die door zijn gunstig oordeel over dit geschrift, mij tot de uitgave aanmoedigde.

Dat ik, behalve van de maandberichten en jaarver-slagen, ook gebruik maakte van de Inspectiereis van L. J. van Rhijn en het werkje van J. Craandijk: »Het Nederl. Zend. Gen. in zijn willen en werken, zal wel door den lezer worden opgemerkt.

Voor hen, die Jellesma niet of slechts bij name kennen, zij dit boekje mede eene aangename lektuur en voor elk, die belang stelt in het lot der Javanen, spreke Jellesma nog, nadat hij gestorven is, van den krach-tigen en zegenrijken invloed des Christendoms, op hunne ontwikkeling naar verstand, hart en leven.

De gebreken, die dit boekje aankleven, werden door den lezer goedgunstig verschoond, en mocht het onder Gods zegen eenige goede vrucht dragen, dan zal het doel zijn bereikt van

DE SCHRIFSTER.

I.

JELLESMA'S EERSTE LEVENSJAREN.

Jelle Eeltjes Jellesma werd den 13den Mei 1816 geboren te Hitzum, een dorp in Friesland, nabij Franeker, waar zijn vader Schoolmeester was. Drie jaar oud zijnde, verloor hij reeds zijne moeder en op veertienjarigen leeftijd moest hij zijn vader naar de laatste rustplaats begeleiden, zijn vader, die, onuitwischaar diep, de vreeze en de liefde Gods, in zijn jeugdig gemoed had ingeprent. Hoe gaarne en met wat hartelijke ingenomenheid, eerbied en liefde sprak hij later van zijn braven, vromen vader en diens christelijk sterfbed!

Reeds als knaap gaf Jelle blijken van een uitstekenden aanleg en zou door zijn vader wellicht tot Onderwijzer zijn opgeleid, als deze hem niet zoo vroeg ware ontvallen. Nu moest hij aldra in zijn eigen onderhoud leeren voorzien en kwam daartoe als boerenknecht bij een oom te Dongjum (*), waar hij, onbewust van zijn toekomstigen werkkring, stil en ingetogen zich gedroeg en door godsdienstzin en leeslust velen onder het landvolk beschaamde. Hij diende zijn boer en boerin met getrouwheid en onderscheidde zich door minzaamheid en dienstvaardigheid, doch behoorde nimmer tot de vlugste arbeiders, daar zijne gedachten veeltijds op andere zaken gericht waren. Zijn geest was te groot en te edel, dan dat hij op den duur in handenarbeid bevrediging zou gevonden hebben, en na volbrachten arbeid besteedde hij zijn tijd om zijne leergierigheid zooveel mogelijk te voldoen.

Zoo gingen 6 à 7 jaren voorbij en werd hij voorbereid tot

(*) Op de boereplaats waar nu Corn. van der Weg woont.

die heerlijke roeping, waarvoor de Voorzienigheid hem had bestemd. Zijne begeerte om Zendeling te worden ontwaakte toen hij eens, te Leeuwarden zijnde, bij eene godvruchtige bloedverwante, een zendelingsbericht inzag en voor het eerst tot zijne verbazing ontdekte, dat er nog zoo vele ongelukkige heidenen op aarde zich bevonden, onbekend met God en Jezus Christus, den eenigen weg tot zaligheid. Eene gansche reeks van nieuwe, grootsche gedachten ontsluit zich op eenmaal voor zijn vroom, christelijk gemoed.

Heidenwereld! Getuigenis van den eenigen Christus! Evangelie-boden, zooals de Apostelen het waren! Dát waren vonken, als van het goddelijk Pinkstervuur in zijne verbaasde ziel. Hij onderzoekt, hij wikt en weegt, hij bidt. Eene vurige begeerte is in hem ontwaakt om zijn leven te wijden aan de verbreiding des Evangelies onder de heidenen.

Langzamerhand kwam zijn voornemen tot rijpheid, maar hij heeft het niet ten uitvoer kunnen brengen, dan na vele beproevingen en teleurstellingen, die hem in zijn geloof hebben versterkt en mede hebben gevormd tot hetgeen hij worden moest.

Jellesma dacht nu wel terstond, volgens den wensch zijns harten, te kunnen henentrekken naar het land van duisternis en dwaling, maar veel was er nog noodig tot zijne voorbereiding. Toen hem dit duidelijk werd, begreep hij ook, dat hij, bij zijn bedrijf van boerenknecht, nimmer zijn doel zou bereiken, nam daarom afscheid van zijn boer te Sexbierum, waar hij het laatste jaar had gediend en besloot nu als marskramer door het land te reizen om daardoor in de gelegenheid te zijn meer menschen te spreken en meer van de zedingszaak te vernemen.

Hij vestigde zich te Harlingen en kwam hierdoor in de

gelegenheid de zendeling-bidstonden aldaar bij te wonen. Hier werd zijne begeerte, om Zendeling te worden, hoe langer zoo meer opgewekt. Lang, zeer lang nog aarzelt hij iemand zijn voornemen te kennen te geven. Hoogst schroomvallig en bescheiden van natuur moet hij zich ten uiterste vermannen, ja is reeds weder van den stoep des huizes teruggekeerd, eer hij het waagt bij den heer H. A. Jentink, Predikant te Harlingen, aan te bellen en dezen te openbaren, dat hij lust gevoelt tot het heilige zendingswerk.

Zoo had de Heer hem geleid tot den rechten man, die door zijne voortvarendheid en volharding, door zijne hulpvaardigheid en ijver, mede oorzaak is geworden dat Jellesma zijn doel heeft bereikt.

Hadden zijne houding en manieren veel terugstootends; door zijn open gelaat en de eenvoudig uitgedrukte begeerte: »Mijnheer! ik wenschte wel Zendeling te worden,» wekte hij nieuwsgierigheid en belangstelling en won hij het hart van den Predikant. Deze nam hem in huis, ondervroeg hem, stelde hem de bezwaren voor en zond hem eindelijk henen met een boek, om na eene week terug te keeren en verslag te geven van hetgeen hij gelezen had.

Op den bepaalden dag, meldde Jellesma zich weder aan en tot verwondering van Jentink gaf hij het gelezene mondeling weder, zoo juist en nauwkeurig als men het van een geleerde zou hebben verwacht. Die bezoeken werden gedurig herhaald en spoedig vereenigden zich de heeren Jentink en Cool, doopsgezind Predikant te Harlingen, om zich de belangen van Jellesma aan te trekken en met hem meer geregeld godsdienstige zaken te behandelen. »Zelden of nooit,» schreef de heer Cool onlangs, »heb ik van een werk zooveel voldoening gehad, als van het weinige, dat ik voor dien leerling

deed. Hoe innig en duurzaam was zijne dankbaarheid en hoe welig droeg, wat er in hem gezaaid werd, vrucht."

Intusschen had Jellesma zijn koophandel laten varen en was bij zijne stiefmoeder te Hitzum gaan wonen, waar hij zich van den vroegen morgen tot laat in den avond bezig hield als boerenarbeider om het noodige kostgeld te verdienen, terwijl hij de oogenblikken, die hij maar kon uitzuigen, besteedde tot oefening van zijn geest en tot het verrichten van zijn studiewerk. Dewijl hem de plaatselijke gelegenheid daartoe ontbrak bij zijne stiefmoeder, wegens haar groot gezin en kleine woning, nam hij zijn toevlucht tot de kerk, waar hij, verdiept in zijne studie, de koude niet gevoelde, die hem in deze ijle ruimte gedurende den wintertijd omgaf.

Terwijl Jellesma thans te Hitzum zijn verblijf had, zette hij geregeld zijne bezoeken voort bij de heeren Jentink en Cool en bleef hij getrouw het godsdienstonderwijs ontvangen van Ds. Hellema te Achlum, bij wien hij vroeger tot het doen van belijdenis zich had bekwaamd. De bestuurders van het Nederl. zendeling-genootschap te Rotterdam ontvingen al spoedig proeven van zijne vorderingen, zoodat zij reeds verlangden den jongeling te zien en te onderzoeken of hij geschikt zou zijn als zendeling-kweekeling te worden opgenomen. Moedig en vol geloof begaf Jellesma zich op reis, doch welk eene teleurstelling wachtte hem! In Rotterdam gekomen, moest hij verschijnen voor de commissie van onderzoek en toezicht, maar zijne natuurlijke blootheid, zijne ongeoeffendheid in manieren, ja in verstaanbaar Nederlandsch (Boerenfriesch was zijne moedertaal), door al het vreemde en nieuwe, dat hem omgaf, nog sterker uitkomende, dit een en ander samen deed het onderzoek niet gunstig uitvallen en de goede aanbeveling

van Ds. Jentink, die hij den heeren overhandigde, was niet in staat den ongunstigen indruk weg te nemen, dien hij op de vergadering maakte.

Zonder hoop werd hij met een brief aan Jentink naar Friesland teruggezonden. In Harlingen weergekeerd, deed hij aan Jentink verslag van zijn wedervaren en gaf de f 9 weder, die hij van de f 20 reisgeld had overgehouden, maar wat hij te Rotterdam op de hem gedane vragen had geantwoord, daarvan heeft hij nooit een goed verslag kunnen geven. Spoedig vernam hij nu den moedbenemenden inhoud van den brief en die inhoud was: Verwondering van de bestuurders, dat men een jongeling voorstelde ter opname tot zendelingkweekeling, die niet den minsten aanleg had tot die gewichtige betrekking, ja daartoe ten eenenmale ongeschikt was.

Maar zijne opvoeders hadden achter den onoogelijken bolster den fijnen, edelen kern wel ontdekt. »Wat nu aangevangen?» dus vraagt Jentink den verslagen jongeling. »Wat nu begonnen? — Ik weet raad — ge moet Catechiseermeester worden, ik zal u daartoe naar mijn vermogen behulpzaam zijn.» — »Neen Meneer,» antwoordt Jellesma, het is nooit mijn zoeken geweest een aanzienlijken stand in de maatschappij te bekleeden. Mag ik geen Zendeling worden, dan word ik weer marskramer of arbeider.»

Er werd dan ook voortgegaan met zijne opleiding, mede door hem de gelegenheid te openen, zijne krachten te beproeven in de studie der Maleische taal. De heer P. Adama namelijk, die zich vroeger voor de Oost-Indië had voorbereid, maar toen juist als Predikant was gevestigd in het naburig Dongjum, was volgaarne bereid Jellesma's aanleg voor het aanleeren van vreemde talen te beproeven, hoewel hij eerst

verwonderd opzag, toen de voor het uiterlijk onbeschaafde jongeling, hem uit naam van Ds. Jentink kwam vragen, het Maleisch te mogen leeren. Adama gaf hem eenig Maleisch studiewerk mede. In de volgende week kwam hij terug, met ijver had hij zich aan 't werk gezet en eenige honderde Maleische woorden in 't hoofd geprent.

Zoo verliepen er eenige weken, dat de ijverige jongeling nu en dan terugkeerde en groot waren de vorderingen, die hij in korten tijd maakte.

Intusschen lieten de heeren Jentink en Cool niet na, den ongunstigen indruk weg te nemen, dien Jellesma, tijdens zijn kort verblijf te Rotterdam, op de bestuurders van het zendeling-genootschap had gemaakt. Gedurig zonden zij bewijzen over van zijne steeds toenemende vorderingen. Zoo stuurden zij o. a. eene zendingspreek als proeve van Jellesma's vordering in taalstijl en zoo als hij later hoorde, hadden de heeren verbaasd gestaan over dat zijn werk en eerst maar niet kunnen gelooven, dat hij daarbij volstrekt geene hulp had gehad. Ook vernamen de bestuurders dat Jellesma, als hij bij Jentink en Cool les kwam halen, op de wandeling heen en terug zich ijverig in het Maleisch oefende, door het van buiten leeren van woorden. Ja nog niet lang was hij wekelijks bij Adama les komen halen, zoo gebeurde het bij een bezoek bij de heeren Jentink en Cool, dat zij naar zijne vorderingen in de Maleische taal onderzoek deden en hem vroegen of hij ook in staat zou zijn, het »Onze Vader» in het Maleisch met Arabische letters in schrift te brengen. Jellesma antwoordt op dien nederigen toon, hem zoo eigen, dat hij het wel eens wilde beproeven. Hij zet zich aan 't schrijven, voltooit zijn werk, tot bijna aan het einde, blijft daar steken en besluit bij zich zelve, de drie laatste woorden, die hij

zich op dat oogenblik in 't Maleisch niet kan herinneren, maar in 't Nederlandsch ter neer te schrijven. Hij overhandigt het geschrift en het wordt opgezonden naar de bestuurders te Rotterdam, die al meer en meer voor Jellesma worden ingenomen en aan de heeren Jentink en Cool vrijheid geven ds. Adama het voorstel te doen, Jellesma bij zich aan huis te nemen, ten einde hem niet slechts in 't Maleisch verder te bekwamen, maar hem ook uitwendig meer te beschaven en dat linksche en onbehulpelijke weg te nemen, dat hem zoo bijzonder eigen was. En waarlijk, hij kon te Hitzum niet blijven wonen, als hij zich ongestoord aan de studie zou wijden.

Ds. Adama werd dan voorgesteld Jellesma aan huis te nemen en hem naar vermogen te vormen en op te leiden. Deze was hiertoe bereid en in hem vond Jellesma niet slechts een bekwaam onderwijzer, maar mijnheer en mevrouw Adama waren beide evenzeer bezield voor de zaak der zending en deden al het mogelijke om hem als hun zoon met raad en daad bij te staan in alles wat zijne vorming betrof. In die eenvoudige pastorie vond Jellesma een gelukkig te huis en Adama getuigde van hem: »Hij heeft mijne zorgen en moeiten meer dan overvloedig beloond, door zijn aangenaam karakter, leerzaamheid en onvermoeiden ijver.» — Een opmerkelijk bewijs daarvan sta hier vermeld. Eens dat de heer Adama met zijn kweekeling zich bezig houdt komt het gesprek op het moeilijke voor den Zendeling, om zich in te werken in de taal van het volk, waaraan hij in de heidenwereld het Evangelie zal brengen en zegt de predikant dat hij vooral onder de Maleisch sprekende heidenen en Mahomedaneu met meer vrucht zijn werk zou kunnen aanvangen, indien hij het Maleische woordenboek, om zoo te spreken,

in het hoofd had. En zie, na verloop van 6 of 7 weken treedt Jellesma het studeervertrek binnen met het Maleische woordenboek van Roorda van Eijzinga in de hand en vraagt: »Wil Meneer mij eens overhooren?» En waar de Predikant ook het woordenboek opslaat, Jellesma geeft het bewijs dat hij het geheel in zijn hoofd heeft en daartoe had hij niet dan zijne vrije uren gebruikt!

Moedig volhardde Jellesma en vast bleef hij gelooven dat de Goddelijke Voorzienigheid hem tot Zendeling had bestemd en niets was in staat hem af te schrikken en van besluit te doen veranderen; zelfs niet de vreesselijkste voorstelling van het ongelukkig lot, dat menig Zendeling onder de heidenen heeft getroffen. Integendeel werd daardoor zijn ijver aangevuurd; te noodzakelijker achtte hij het, die blinden de oogen te openen.

In het voorjaar van 1841 werd Jellesma opontboden naar Rotterdam, waar de bestuurders niet langer twijfelden aan zijne geschiktheid om als zendeling-kweekeling te worden opgenomen en terstond begaf hij zich op reis. Wel viel het afscheid hem zwaar van hen, aan wie hij zooveel verplicht was, vooral van de familie Adama, waar hij zoo lang een geliefd huisgenoot was geweest en op reis dacht hij er met smart aan, dat hij zijne vrienden nog slechts eene enkele maal zou terugzien. »Maar» schreef hij aan zijn vaderlijken vriend, na zijne aankomst te Rotterdam, »dan beurde mij de gedachte weer op, dat ik nu door Gods zegen, het voorrecht mocht smaken, weder een stap nader tot de hoogste mijner wenschen te komen. Beschouwde ik mij zelf als het voorwerp van de hoop en de verwachting van u en alle andere weldoeners, als het vat, dat al de bemoeiingen en opofferingen van zoo vele mijner vrienden, als een gouden kleinood, onder de

arme heidenen moest ronddragen, ja als den persoon, die op zich zoude nemen het Evangelie, het heiligste der heiligheden, aan anderen te verkondigen, om hen uit de macht der duisternis tot het reine licht des Evangeliums te brengen, dan deden de duistere vlekken, die ik in mijn gemoed opmerkte, mij onrust en bekommring aan; alleen de bewustheid van de oneindige zondaarsliefde van God en het vertrouwen op Zijne hulp konden mij staande houden en doen gelooven, dat Zijne kracht in mijne zwakheid kon worden volbracht. Dit is de grond van mijne hoop en het fundament van mijn moed. Mocht de genade van Christus mij steeds genoeg zijn. Zeer edelmoedige weldoeners, voeg ook bij al uwe gunsten dit, dat gij voor mij bidt. Ja, ik weet dat gij het doen zult."

II.

JELLESMA IN HET ZENDELINGHUIS TE ROTTERDAM.

Zonder aarzelen werd Jellesma nu tot het proefjaar aangenomen en weldra was hij de gevorderdste en meest belovende kweekeling onder den nieuwbenoemden Director H. Hiebink, van wiens minzaamheid en ijver voor de zendingszaak Jellesma in zijne brieven getuigt. Aanstonds trof hem reeds diens eerste toespraak tot de kweekelingen gericht. »Hij sprak zoo hartelijk en treffend,» schreef Jellesma, »dat wij aangedaan waren en in ons hart met hem instemden, dat wij samen één doel moesten voor oogen houden, en dat alleen door vereenigde pogingen, met Gods zegen bekroond en door hartelijke liefde onder elkander geheiligd, dat doel te bereiken was.»

Waren de zendeling-kweekelingen tot hiertoe in of bij Rotterdam onderwezen door verschillende personen, zonder die eenheid van leiding en opvoeding, die hoe langer zoo meer wenschelijk werd geacht, in 1841 werd het eerste zendelinghuis geopend en de heer Hiebink gekozen als Director, welke gewichtige betrekking hij 19 jaar lang met liefde en trouw heeft mogen vervullen.

In het zendelinghuis gevoelde Jellesma zich recht gelukkig, zoodat hij aan zijn broeder betuigde: »Ik zou voor geen geluk, buiten dat des Zendelings, het mijne willen opofferen.» Al spoedig werd hij de lieveling der bestuurders en overtrof in vele opzichten zijne mede-kweekelingen. Immers hij was daar aangekomen met eene veelzijdige ontwikkeling des verstands, met een beproefden moed en geoefend geloof, benevens

eene kennis in de Maleischè taal, die hij slechts door eigene oefening behoefde te vermeerderen.

Reeds ten huize van Adama had hij een Maleisch stukje geschreven, ter verjaring van zijn vaderlijken vriend en ook in het zendelinghuis besteedde hij daaraan menig vrij uurtje. Ook schreef hij daar een blaadje, getiteld: *Medelijden met ongelukkigen*, waarin hij op eenvoudige doch treffende wijze de heidenen schetst in hunnen ongelukkigen toestand en de Christenen opwekt tot een medelijden, dat niet slechts kan en wil helpen, maar *werkelijk* hulp aanbiedt in navolging van onzen Heer, die de menschen niet slechts met medelijden aanschouwde, maar werkelijk alles overgaf tot redding hunner zielen, terwijl schrijver eindigt met den wensch en de bede van Paulus, Phil. II: 4: *Want dit gevoelen zij in u, hetwelk ook in Jezus Christus was.*

Van dit stukje heeft hij 600 ex. eigenhandig gedrukt, die hij aan zijne vrienden zond, ook ter verdere verspreiding, maar de nederige Jellesma wilde als schrijver niet bekend zijn dan bij zijne beste vrienden, voor wie hij meende, dit uit verplichting niet te *mogen* verzwijgen.

»Ik vervaardigde dit stukje,» zoo schreef hij, »omdat ik meende, dat de zedingszaak te weinig bekend is, daar men niet kan bevorderen hetgeen men niet weet dat het best; ik schreef in het geloof, dat de Heer ook het geringste wil zegenen en tevens met de hoop dat iemand, meer bevoegd dan ik, wellicht mijn blaadje in handen zou krijgen en daardoor opgewekt worden iets *beters* te schrijven.»

Voorspoedig was zijne verdere ontwikkeling; op Jellesma begonnen de voorstanders der verspreiding van het Evangelie hun oog te vestigen, in hem hoopten bestuurders met grond een ijverigen apostel onder de heidenen uit te zenden, want

zijne vele bekwaamheden, zijn helder verstand, zijne vastheid van wil en zijn juiste blik op het werkelijk leven, waren geheiligd door innig geloof en warme liefde.

Bij toeneming verblijdde hij zich in de gedane keuze, »maar» schreef hij in April 1842 »ik begin het ook steeds meer te gevoelen, wat ik daartoe noodig heb. Verlichting des verstands en heiliging des gemoeds blijft mijne behoefte, die alleen door God kan vervuld worden. Hij is mijn toeverlaat en hoop, bidt voor mij, dat ik hem niet verlate!»

Gedurende zijn verblijf in het zendelinghuis had er iets plaats, dat op Jellesma een diepen indruk maakte, het overlijden namelijk van den beminden zendeling-kweekeling Johannes Veenendaal. Wel was het hem duister, waarom de Heer des oogstes in dien tijd zoo vele arbeiders opriep (*) en nu ook dezen kweekeling, die nog niet eens tot zijn arbeid was ingegaan, maar hij beschouwde ook dit als eene beproeving des geloofs in Hem, wiens wegen niet onze wegen zijn, die het werk van eenen dag tot blijvenden zegen kan doen strekken en die zijne belofte zal vervullen, dat het Evangelie zal worden gepredikt in de geheele wereld. Zoo was ook Veenendaal niet vruchteloos in het zendelinghuis geweest, al was het maar alleen door zijnen invloed op Jellesma. »Zijn christelijk sterfbed,» zoo getuigde deze zelf, »was uitermate geschikt, om ons te versterken in het geloof aan Christus als den Zaligmaker van zondaren. Zoo lang hij leefde, doch veel meer stervende, was hij voor ons nuttig en zoo wij, 't geen door hem onder 's Heeren zegen aan ons is geschied niet bederven, zal hij, nu hij gestorven is, door of in ons onder de heidenen kunnen ten zegen zijn.»

(*) De zendingen v. h. Ned. Zend.-Gen. Ruiden, Noordhoff en Mattern stierven in 1842.

Juist in het jaar vóór Jellesma's vertrek werd te Rotterdam opgericht *de Vereeniging tot uitrusting van Zendelingen*. Het plan hiertoe ging uit van de beide zusters en moeder van den Director en vond spoedig veel medewerking. Het doel dezer dames-vereeniging is, de stof tot de benoodigde kledingstukken voor Zendelingen aan te koopen en zooveel mogelijk eigenhandig te naaien. Vooral de Zendelingen waren met deze inrichting zeer ingenomen, zoo ook Jellesma, wiens uitrusting mede het eerst aan de beurt lag.

Slechts twee jaar behoefde hij te Rotterdam te verblijven, want in Juni 1843 werd hij te 's Hage door de commissie voor de Indische kerk geëxamineerd en als Zendeling geordend en in de volgende maand, in de algemeene vergadering te Rotterdam, met twee medebroeders plechtig afgevaardigd, waarbij hun onder hartelijke toespraak van den voorzitter, A. Francken, van Utrecht, een Bijbel werd uitgereikt, als de regel van geloof en wandel en de band van onderlinge verbindtenis.

Alleen zij, die eenmaal op het punt stonden de groote zee-reis te ondernemen en daarmede het vaderland te verlaten en van allen en alles, wat hun daar dierbaar was, te scheiden, levenslang, slechts zij zullen recht kunnen gevoelen, wat Jellesma gevoelde bij de gedachte aan de op handen zijnde scheiding. Hoort hem zelve daarover: »Zeer gemengd zijn mijne aandoeningen bij de gedachte aan mijn naderend vertrek. Zoo in eens van allen, die mij dierbaar zijn, te scheiden om hen nimmer op deze aarde weder te zien, is zeker voor mijn hart moeielijk en hoezeer ik ook verlang bij de heidenen Christus te mogen verkondigen, zie ik echter op tegen het laatst vaarwel zeggen. Ik gevoel ook steeds meer het gewigt van mijne bestemming en van mijne zwakheid en hoe-

meer ik over mijne keus nadenk, des te meer gevoel ik, wat er van mij gevorderd wordt om daarin te volharden. Neen, zoo de Heer niet medeging, om mij met Zijnen Geest te bezielen, ik zou het niet kunnen. Op Hem is alleen mijne hoop, zoo wel voor mijne eigene zaligheid, als voor de bekeering der heidenen ten leven. Hij toch wil met mij zijn aan alle plaatsen en zijne nabijheid is mij zegen, zijne kracht zal mij in mijne zwakheid sterken. Zijne genade is mij genoeg!"

Nog éénmaal vóór zijn vertrek, bezocht hij Friesland, om zijne betrekkingen en vrienden voor 't laatst de hand te drukken en den 9den Aug. 1843 moest hy hun op vaderlandschen bodem het laatst vaarwel toeroepen.

't Waren drukke dagen geweest, de laatste dagen vóór zijn vertrek, druk met inpakken en afscheid nemen, zoodat er weinig tijd overbleef om zich aan weemoedige bespiegelingen over te geven maar ook nauwelijks één uur tot rustige bespreking.

Het barkschip *Johannes Marinus*, gevoerd door Kapitein Van Delft, lag op vertrek te Hellevoetsluis en te 4 uur in den middag verliet Jellesma voor goed het geliefd zendelinghuis, terwijl de Director Hiebink en eenige andere bestuurders van het genootschap hem naar boord begeleidden om den jeugdigen broeder aldaar hun afscheidszegen te schenken, hun laatst vaarwel toe te wuiven. Maar ook toen het schip dobberde op de baren van den wijden Oceaan, vergaten zijne vrienden hem niet en menig vurig gebed werd opgezonden tot den troon der genade voor zijne voorspoedige reis en behouden overkomst.

III.

JELLESMA OP REIS NAAR DE HEIDENWERELD.

Hoogst aangenaam en voorspoedig was Jellesma's reis naar Batavia. Van groot belang was het vooral dat de Kapitein zoowel een braaf mensch als bekwaam zeeman was, welgezind jegens zijn volk en minzaam jegens de drie passagiers, namelijk Jellesma en zijne twee medezendingen Donselaar en Vermaasen, beide bestemd voor het eiland Rotti, onder de zending van Timor. Daar de Kapitein zelf de godsdienst op prijs stelde, zocht hij die ook bij zijne onderhoorigen aan te kweeken, waarvan Jellesma het volgende mededeelt:

»Des morgens en des avonds 7 uur wordt er in de scheepskerk gemeenschappelijk gebeden, waartoe de Kapitein een gebed, uit een daartoe vervaardigd boek, voorleest. Des Zondagmorgens leest hij het volk eene leerrede voor uit datzelfde werk. De meeste matrozen schijnen dan aandachtig, allen zijn stil en stemmig. Wij wonen ook een en ander mede bij. O hoe goed is het ons, op de ruime zee en den diepen afgrond den Heer te loven en te danken voor zijne liefderijke bescherming. Hoe troostrijk, al onze dierbaren in het vaderland den Almachtige en Getrouwe aan te bevelen. Hoe bemoedigend en zalig ook ons lot voor de toekomst Hem toe

te vertrouwen en van Zijne genade in Christus alles te mogen verwachten, wat wij gevoelen voor onze gewichtige bestemming noodig te hebben, opdat de naam des Heeren mocht verheerlijkt worden, tot heil van vele onsterfelijke zielen. Des Zondags mag hier aan boord niets dan het noodige geschieden, waarom des Zaterdag aan het volk gelegenheid wordt gegeven hunne kleederen te reinigen en te herstellen. Bij het in zee gaan waren onder het scheepsvolk eenige bijbels uitgereikt, die bij het schip behooren en wij deelden eenige traktaatjes en een paar gezangboeken onder hen uit."

Storm noch ziekte veronaangenaamden de reis en na 94 dagen liet men het anker vallen op de reede van Batavia. Treffend was voor Jellesma het oogenblik dat hij voor 't eerst weder zijn voet mocht zetten op vasten bodem en met een van dankbaarheid kloppend hart schreef hij: »De Heer heeft mij bovenmate gezegend, daar Hij onze reis zeer voorspoedig heeft gemaakt. Al de gebeden om mijne behoudene aankomst heeft de Heer genadig verhoord; Hem zij daarvoor lof en dank en eere toegebracht! Hadden wij toegegeven aan ons gevoel, wij waren terstond nedergeknield om den Heer voor Zijne genadige bescherming te danken."

Niet langer dan noodig was om zijne zaken in orde te brengen, vertoefde Jellesma te Batavia en vertrok den 4den | Februari 1844 naar Soerabaja.

Aldaar bracht hij eenige dagen zeer aangenaam door ten huize van den heer Emde, een ouden Duitscher, horlogemaker van beroep, die veel voor het Christendom deed, vooral als ijverig lid, ja de ziel van het christelijk genootschap, dat hier nog eene vrucht was van onzen waardigen | Zending Kam, die in 1814 zich eenige maanden te Soerabaja ophield. Dit genootschap bestond uit een aantal meest

Maleisch sprekende Javanen, Europeanen en half-Europeanen. Geen Zendeling, die te Soerabaja kwam en Emde niet opzocht en hoogachtte.

Van hier vertrok Jellesma naar Ambon, de plaats zijner bestemming; dit laatste deel der reis was evenwel minder voorspoedig. Ongekende stroom, onnauwkeurigheid der kaart en andere omstandigheden, hadden den kapitein en stuurman misleid en buiten het rechte vaarwater gebracht, zoodat zij geheel onverwachts op eene rots geraakten tusschen de eilandjes Pangasani en Cambyna. Spoedig evenwel kwamen zij weder los, doch ook even spoedig weder vast op eene andere klip.

»Nu was,» schreef Jellesma, »onze toestand bedenkelijker. Wij waren nu bij *hoog water* op de rots gekomen en de voorsteven van het schip zat tusschen twee uitstekende rotspunten. De kapitein zag ook geene uitkomst en zeide dat wij ons maar moesten gereed maken om naar wal te gaan. Allen paktten nu hunne voornaamste kleinoodiën in, om zoo mogelijk althans dezen te redden. Maar waar zouden wij heen? Het land, aan beide zijden moeielijk met een boot te bereiken, bood ons weinig goeds aan, daar Pangasani onbewoond is en de inwoners van Cambyna als vijanden der Nederlanders bekend staan. Onze toestand was waarlijk bekommerend, doch ik zal niet stilstaan bij de verschillende voorstellen, die er gedaan werden, maar alleen zeggen: De Heer was mij in die bekommering nabij en schonk mij meer geloof en lijdzaamheid dan ik zou hebben gedacht. Hij toonde een hoorder der gebeden te zijn; boven alle verwachting werden wij gered. Door den zachten wind leed het schip niet zeer veel en door het aanhoudend stooten met het voorste deel der kiel op de eene rotspunt, die niet zeer hard maar

van koraal was, werd deze eindelijk verbrijzeld en, nadat wij ongeveer 70,000 R zout hadden uitgeworpen, geraakten wij weder vlot, zoodat wij onze reis konden voortzetten en den 9den Maart behouden op Ambon aankwamen."

Hoe aangenaam was het Jellesma, aldaar de broeders, waaronder Luijke, Bär en Roskott en vele zendingsvrienden in goeden welstand te mogen begroeten!

Zijne instructie luidde, dat hij hier eerst eenige maanden in Roskotts instituut tot opleiding van inlandsche onderwijzers zou werkzaam zijn, om in onverhoopt geval diens opvolger te kunnen worden en dat hij zich voorts op het eiland Saparoea of anders in eene negerij van Ambon zou vestigen.

Onderwijzer te worden aan eene kweekschool! Dat was eene opdracht, weinig overeenkomende met Jellesma's zin en doel, die meer gericht was op Evangelie-verkondiging, maar gelijk blijken zou ook niet overeenkomende met de bedoeling van zijn grooten Zender. Er hadden zich namelijk zwaarigheden opgedaan, waardoor hij noch aan de kweekschool, noch op Saparoea in betrekking werd gesteld. Voor Ambon waren juist bij koninklijk besluit 4 predikanten bestemd, ook voor de omliggende eilanden, zoodat het verblijf van een Zending op Saparoea minder noodig scheen. Een andere werkring moest hem worden aangewezen.

Het Hulp-Genootschap op Ambon was ontbonden, doch in deszelfs plaats eene zending-missie opgericht, door het gouvernement erkend en bestaande uit de aanwezige zendelingen. Met onderling overleg werd goedgevonden een nieuwen zending-post te vestigen op Ceram en wel vooreerst te Wahaay, aan de Noord-kust van dit eiland gelegen. Dit geschiedde vooral op voorstel en aanbeveling van den Gouverneur der Moluksche eilanden, den heer Serrière, die Jellesma her-

haalde malen minzaam ontving en van zijne hulp en medewerking verzekerde. Op diens aanschrijving aan den Kommandant van zijner Majesteits brik, *de Vliegende Visch*, moest hij zeer overhaast Ambon verlaten, zoodat een deel zijner goederen voorloopig moest achterblijven, dat hem evenwel werd nagezonden door de zorg van den Gouverneur.

Onderweg vertoefde hij vier dagen op Boeroe, waar hij, op verzoek der Christenen, eenigen hunner kinderen doopte, want in zes jaar was aldaar geen Zendeling geweest, en den 10den Maart landde hij reeds op Ceram, dus acht maanden na zijn vertrek uit Nederland.

IV.

JELLESMA OP CERAM.

Zoo was Jellesma dan nu geplaatst op Ceram, dit meest afgelegen, woeste eiland, 450 uren oost-waarts van Batavia en dit tegen zijne instructie, tegen zijn zin en doel. Zijn eerste bericht van daar luidde dan ook zeer ongunstig.

Daar kon hij nu den dienst waarnemen voor het klein getal Europeanen, die in het fort lagen; voorts woonden er Mahomedanen aan het strand en dun gezaaide heidensche Alfoeren, die in het bijna ontoegankelijk gebergte, hier en daar

van de jacht leefden. Hier gevoelde hij zich niet naar zijne inwendige roeping als Zendeling geplaatst. Hij wenschte te zijn daar waar groote samenkomst is van volk, zooals op Java of in China en niet onder weinige wilden; daarbij beriep hij zich op het voorbeeld der Apostelen, die ook in de meest beschaafde en dichtst bevolkte landen bij voorkeur het Evangelie predikten. Hij bedacht dat die Apostelen onder duizenden en tienduizenden het woord des levens verkondigden en al hadden zij de overtuiging dat het goede zaad bij menigte viel op rotsen en onder doornen, zij hadden goeden moed, omdat er zoo vele kansen waren op goede aarde, waar het opschoot en gewenschte vruchten droeg. Deze kans bestond op Ceram niet.

Maar toch werd Jellesma niet moedeloos en ieder dag deed hij, wat zijne hand vond om te doen. Voor de weinige christelijke soldaten in het fort nam hij getrouw zijn dienst waar en voorts waren daar 4 mahomedaansche negerijen met ongeveer 1100 inwoners.

Spoedig evenwel vestigde zich zijn oog op het met dichte wouden bedekte gebergte dier landstreek. Tot de wilde Alfoeren, die daar diep in de binnenlanden hun verblijf hielden, verstoken van alle menschelijke beschaving, van alle licht en troost des Evangelies, gevoelde hij zich heengetrokken, doch bijna onoverkomelijke bezwaren deden zich hier op. De taal dezer Alfoeren was zoo onbestemd, met zoovele verschillende tongvallen, terwijl er zeer zelden onder hen iemand werd aangetroffen, die het Maleisch verstond. Voorts was hunne woonplaats bijna ontoegankelijk en men moest wel den geloofsmoed en de volharding van een Jellesma bezitten om onder hen iets uit te richten. Nadat hij zich met kracht op de taal had toegelegd en door het vroeger geleerde Maleisch met de negerij-taal en door deze wederom met die der Al-

foeren eenigzins bekend was geworden, deed hij eene eerste poging om tot hunne verblijfplaats zich een weg te banen. Met levensgevaar drong hij door in de wildernissen, waar nog nooit een Europeaan zich had gewaagd; langs paden van wilde zwijnen en hertebeesten trachtte hij hen te bereiken, doch helaas! deze eerste poging mislukte. Het beklimmen der steile bergen, het doorwaden der moerassen, honger en koude, dit alles had zijn lichaam zoo afgemat, dat hij door ziekte genoodzaakt werd naar Wahaay terug te keeren. Zijn gezond en krachtig gestel was dit evenwel spoedig te boven en zijn ijver was niet bekoeld. Weldra deed Jellesma eene tweede poging en nam nu een tolk mede, een Malijer, die het Alfoersch verstond. Met onbegrijpelijke inspanning, opoffering, volharding bereikte hij eindelijk het gewenschte doel, de verblijfplaatsen der Berg-Alfoeren. Zijn leidsman en tolk was hij op dien tocht tot behoud en zegen. Deze was namenlijk gebeten door eene vergiftige slang en meende te moeten sterven, doch de geneesmiddelen, door Jellesma hem toegediend, werden gezegend tot zijne genezing.

Nu was dan onze Zendeling bij de wilde heidenen, maar nog was het moeilijk met hen in nadere betrekking te komen, hun vertrouwen te winnen en de blijde boodschap des heils ingang te doen vinden in hunne harten. Evenwel gelukte het hem eenigen tot zich te trekken en hun vertrouwen in te boezemen en met belangstelling hoorden deze naar zijne woorden en voorstellen. Jellesma maakte hen met een beteren toestand bekend dan waarin zij verkeerden; hij beloofde hun lot, dat ver van verkieselijk was, te helpen verbeteren en sloeg hun daartoe voor, zich tegen een bepaalden tijd met der woon te begeven naar eene plaats aan het zeestrand. Deze plaats was het Isal-dal, een zeer uitgestrekt dal, door

het riviertje de Isal doorsneden, aan de zuidzijde door bergen begrensd, aan de noordzijde door de zee bespoeld, begunstigd door een zeer gezond klimaat en vruchtbaren bodem, waar voor landbouw en veeteelt zich eene geschikte gelegenheid aanbood. Daar zou Jellesma hen op den bepaalden tijd weder ontmoeten, hen behulpzaam zijn in den landbouw, het maken van woningen, het vervaardigen van kleederen, het breiden van netten enz. en daar zou hij hen beter en meer-malen kunnen bezoeken, dan wanneer zij de ontoegankelijke binnenlanden bleven bewonen. Van hun kant moesten zij dan afstand doen van het afgrijselijk koppensnellen, de afschuwelijke gewoonte van slangenvleesch te eten laten varen en zich met kleederen dekken. Alzoo werd met deze luie, zeer schuwe en onbeschaafde Alfoeren, een vriendschaps-verbond gesloten en vol hoop verliet Jellesma deze zijne nieuwe vrienden en kwam behouden te Wahaay terug.

Tegen den afgesproken tijd begeeft Jellesma zich ter plaatse waar de Alfoeren waren bescheiden. Hij vindt reeds velen hunner op hem wachtende, en nu slaan allen handen aan het werk en onder zijne leiding verrijst daar aan den mond van het riviertje de Isal, 6 uren van het fort, eene stad. Jellesma noemde die Dameij (vredestad), waar 140 Alfoeren zich met der woon vestigden.

Doch meent niet dat alles hier voorspoed was en dat deze wilde heidenen zoo gemakkelijk werden gevormd tot beschaafde burgers, opgeleid tot deugd en goede zeden, tot hunne ware menschelijke, hunne hemelsche bestemming door onderwijs en prediking des Evangelies. Wel wijdde zich Jellesma daaraan geheel en al, maar hij stond ook bijna alleen; slechts de meester, een leerling van Roskott, was hem een goede hulp, wien hij dan ook zijn geheel vertrouwen kon schenken. Doch vijanden

van het Christendom maakten hem het werk moeielijk , strooïden het zaad van wantrouwen in de harten der Alfoeren en toen nu onze Broeder door ijver en volharding, onder biddend opzien tot den Heer, voor een groot deel die zwaarigheden was te boven gekomen, en hij zoo zeer het vertrouwen had gewonnen van de inwoners van Dameij, dat ze hem als een vader vereerden; toen hij ook de liefde en achting had gewonnen van vele Europeanen en inboorlingen in en om het fort, toen werd hij onverwacht van Ceram afgeroepen om elders op geheel andere wijze werkzaam te zijn.

Hij werd door het hoofdbestuur van 't Ned. Zend. Gen. bestemd tot reisgezel van den heer van Rhijn, wien hij als secretaris zou dienen op eene inspectiereis.

Men had namelijk in het moederland meer en meer de behoefte ingezien tot het nemen van krachtige maatregelen, om den ijver voor de zendingszaak op te wekken, den Zending moed in te spreken, misbruiken te weren, de meest geschikte plaatsen voor nieuwe zendingsposten te ontdekken enz. Hiertoe achtte men het van belang een waardigen Broeder volmacht te geven tot het doen eener inspectiereis naar de onderscheidene zendingsposten van het Ned. zendelinggenootschap, om alzoo de zendelingen in hunne werkzaamheid gade te slaan en al het noodige met hen zelven te bespreken. Tot die gewichtige zaak bood zich de heer L. J. van Rhijn aan, destijds Predt. bij de Nederlandsche gemeente te Frederikstad, aan de Eider in Denemarken. Men achtte het eerst van belang hem een tweeden inspector toe te voegen, maar na veel overleg vertrok van Rhijn alleen en de uitkomst bewees, dat juist Jellesma het moest zijn, die den Inspector zou vergezellen.

Toen deze de aanschrijving van het bestuur des genoot-

schaps had ontvangen, om zich naar Soerabaja te begeven, ten einde daar verdere instructies af te wachten, kostte het hem niet weinig zijne Cerammers te verlaten, aan wie hij zich, na een tweejarig verblijf, innig gehecht gevoelde. Met diepe smart zag hij den ondergang van Dameij te gemoet, want wie zou zijn pas begonnen werk opvatten, wie aan het hoofd dezer kolonie zich stellen?

Maar hij gehoorzaamde en het zou blijken dat de roeping, die hij nu volgde, hem den weg zou banen tot uitgebreider, zegenrijker werkkring.

Kort was Jellesma op Ceram geweest, maar lang genoeg nogtans om te toonen, dat in hem een van die arbeiders was opgetreden, die met een enkelen blik den aard des akkers doorzien, eens de vaste hand aan de ploeg geslagen hebbende, niet omzien, tegen geene moeilijkheden opzien en die de groote kunst des Christens, met name des Zendelings, in beoefening brengen: zelfbeheersching en zelfverloochening.

V.

JELLESMA BEZOEKT ONZE ZENDINGSPOSTEN MET DEN HEER VAN RHIJN.

't Was in 't begin van 1846 dat Jellesma in zijne zelfvertimmerde prauw, tot veler verwondering, over zee Amboina bereikte, om van daar, met de eerste scheepsgelegenheid, naar Soerabaja te vertrekken. Daar zou hem volgens den eersten brief nader zijne bestemming worden aangewezen; de latere brieven, die hem naar Batavia ontboden, waren verloren gegaan.

Hij zoekt en wacht, evenwel te vergeefs. Maar zie daar wordt hem ongezocht eene zeer goede gelegenheid aangeboden naar Batavia. De Kommandant van een oorlogsvaartuig, die hem in Wahaay had leeren kennen en achten, biedt hem daarheen passage aan en zoo komt hij tegen zijn zoeken en begeeren juist ter plaatse waar hij wezen moet, om den Inspector uit het vaderland op te wachten.

't Was voor den heer van Rhijn tot niet geringe blijdschap zijn aanstaanden reis- en lotgenoot zoo spoedig te ontmoeten in deze voor hem nieuwe, vreemde wereld en wie zou daarin niet met hem de hand der Voorzienigheid opmerken?

In den beginne had Jellesma weinig op met de hem aangewezen nieuwe betrekking, die den meesten Zendelingen als zoo hoogst begeerlijk zou hebben toegelachen, ja van Rhijn

had nog al moeite hem daarmee te verzoenen, maar 't zou blijken, dat hij voor die taak juist uitnemend geschikt was, want van Rhijn getuigde later: »De Heer gaf mij in hem een reisgezel, helper, vriend en broeder, die mij op de geheele rondreis van uitstekenden dienst geweest en mij bij toeneming lief en dierbaar geworden is» en beschrijft hem daarbij als: »volhardend, grondig, oorspronkelijk, langzaam maar diep van denkkraft en diep van gemoed, met groote taalkennis en een natuurlijk gestel, voor Oost-Indie uitnemend toegerust; daarbij vol geloof, onder het nederigst uiterlijk vol van het hoog gevoel zijner Apostolische roeping en vol van die energie, die het geloof alleen den sterveling geven kan.»

Nu zou dan de reis aanvangen, die ongeveer 1½ jaar duurde en die voor het genootschap, maar voor Jellesma in 't bijzonder, hoogst belangrijk mag heeten.

Welk een verschil met zijn verblijf op Ceram! Daar, op dat eenzame kale eiland zag men slechts een paar maal 's jaars een schip naderen, hier eene afwisseling van schoone natuurtooneelen en eene bedrijvigheid in de menscheuwereld, zooals men die slechts denken kan, vooral op Java, het eerste doel der reis.

't Zou waarlijk te uitvoerig worden, wilden wij al de belangrijke ontmoetingen en verschillende indrukken teruggeven, die deze reis opleverde. Slechts kortelijk willen wij een en ander vermelden van Java, Celebes, Ambon en Timor, waarheen Jellesma den Inspector achtereenvolgens vergezelde.

Nadat de vele drukten in Batavia en omstreken, waaronder het bezoeken van den Gouverneur-Generaal en vele andere hooggeplaatste personen, waren afgeloopen, verlieten onze reizigers den 1 October met zonsopgang die woelige stad en vingen de landreis aan over het groote, schoone Java. De

Gouverneur-Generaal, die met het doel der reis was bekend gemaakt en wiens bescherming was gevraagd, had hun vrije postpaarden toegestaan over geheel Java, zoover de postinrichting liep.

Jellesma was blijde, toen zij Batavia achter den rug hadden, want hij gevoelde zich bij de groote lui op Java niet op zijne plaats. Al dat klatergoud had voor hem niet alleen niets aantrekkelijks, maar stond hem tegen.

Op Java was nog geen eigenlijke zendingspost gevestigd, omdat het Ned. gouvernement dit nog niet had willen toestaan, maar deze reis moest dienen om eene eerste zending aldaar voor te bereiden. Was dit niet het bepaalde doel van het Zend. Gen., het was toch eene der belangrijkste gevolgen dezer inspectiereis.

De 22 residentiën, waarin Java is verdeeld en die bestuurd worden door residenten, altijd Nederlanders, zijn wederom verdeeld in regentschappen, wier hoofden, altijd inlandsche regenten, ieder op zich zelf kleine vorsten kunnen genoemd worden. De voornaamste residentiën, die onze reizigers doortrokken, waren Cheribon, Samarang, Kadoe, Djokjokarta, Soerakarta en Soerabaja, en waar zij aankwamen bij een resident of regent, bij een predikant of zendingsvriend, overal werden zij gastvrij ontvangen en bood men hun gaarne logies aan.

Zoo logeerden zij in Cheribon o.a. bij den Regent van Koeningan en vonden in hem, schoon Ismaëliet, een vriendelijk en beschaafd gastheer, een regent, die niet slechts ons bestuur bevredigde, maar ook een zorgend hart had voor het welzijn zijner onderhoorigen. Terwijl hij met hen de schoone streken van zijn gebied, rijk aan koffituinen, rijst- en indigovelden, doorreed en hun gelegenheid gaf de uitmuntende orde

te bewonderen, die van zijne bijzondere zorg getuigde, had Jellesma, die naast hem in het rijtuig zat, een vrij belangrijk gesprek met hem. Zij kwamen te spreken over de verschillende volken, hunne afstamming en eigenschappen. Toen Jellesma hem vermeldde, de afstamming van alle menschen uit één paar, ten teeken dat zij naar Gods bedoeling allen broeders zouden zijn, maar dat zij door de zonde geheel van elkander waren vervreemd en dat het de bedoeling was van Christus komst in de wereld, om de verschillende natiën en volken van alle deelen der aarde te verbroederen, als hebbende één God, één Verlosser, één levensdoel en uitzicht, was hem zulks hoogst aangenaam en verrassend te hooren en droeg het zijne geheele goedkeuring en instemming weg.

Terwijl de meeste grooten op Java, die van het gouvernement ruim bezoldigd worden, zich aan ijdelheid overgeven, zijn er zóó toch enkelen, die zich op ware geestesbeschaving toeleggen.

In Samarang, de hoofdplaats van de residentie van dien naam, eene aanzienlijke handelstad en stapelplaats van de rijke produkten van geheel midden-Java, vertoefden zij 12 dagen bij den ouden, eerwaarden Zendeling Brückner, die in 1814 uit Rotterdam hier heen gezonden, later in Engelsche dienst overgegaan, zich met de borst had toegelegd op het aanleeren van de moeilijke Javaansche taal. Hij was de eerste die daarvan eene, hoewel dan ook gebrekkige spraakleer en woordenlijst vervaardigde en uitgaf, ja ook het N. T. daarin overzette. Een werk van groote oefening en geduld! Hij ging naar Bengalen om het daar te laten drukken, maar ziet, toen hij na veel moeite en zorg met een schat van Javaansche N. T. terugkeerde, legde de regeering beslag op deze kostbare boe-

ken en liet hem slechts enkele exemplaren. Zoo min het hem gelukte den Bijbel te verspreiden, zoo min gelukte het hem ook eene gemeente onder de inboorlingen te verzamelen door de hinderpalen hem door de regeering in den weg gelegd. Evenwel was Brückner een der voornaamste middelen, dat er in Oost-Java honderden tot geloof in den eenigen Zaligmaker waren gebracht. Het mocht van Rhijn niet gelukken daar te Samarang, volgens zijne instructie, een hulp-zend. Gen. op te richten, hoeveel moeite hij daartoe ook aanwendde.

In de residentie Kadoe, waar zij vervolgens aankwamen, vonden zij bij den Resident eene zeer hoffelijke en gastvrije ontvangst. Aan dezen christelijk gezinden man gaven zij luide hunnen wensch te kennen, dat in zijne residentie en wel in het paradijsachtig gelegen Magellan een Evangelische zendingspost mocht worden gevestigd. Magellan toch, het middenpunt van het groote Java, met eene zeer goede, onverbasterde, Javaansche bevolking, is een van de schoonste en gezondste oorden der wereld; voorwaar geen wonder dat het hart van onzen Jellesma brandende in hem werd, om hier de banier des kruises onder deze talrijke verduisterde en dolende scharen te mogen oprichten. Maar ach daar waren zoo vele treurige hindernissen!

Hoogst belangrijk zijn in Kadoe, ja in geheel Oost-Java, de vele overblijfselen van Boedha-tempels uit de grijze oudheid, vooral die van Boedor, die onze reizigers in oogenschouw namen. Zij getuigen van een fijnen kunstzin en diep godsdienstig gevoel, zoo als bij het tegenwoordig volk op Java niet meer gevonden wordt.

Wat zal de Zending ook hier weer gevoeld hebben bij het zien van die honderden afgodsbeelden, waaraan zoo vele menschenkrachten met alle inspanning hebben gewerkt! Was

dit niet een zoeken en tasten naar den onbekenden, verloren God, zonder wien voor den mensch geen vrede is te vinden? Deze Boedha-tempels, zijn ze geen stomme, neen sprekende getuigen van een smachten en streven naar iets hoogers dan natuurdienst? Wellicht zijn reeds 2000 jaren over die tempels heengegaan. En is gedurende die reeks van eeuwen Java's bevolking nader gekomen tot den levenden God? Helaas neen! Hij alleen, die het leven en de onverderfelijkheid heeft aan het licht gebracht, kan den mensch terug brengen tot zijnen God en de zaligheid van zijne kinderen.

Nadat van Rhijn en Jellesma de residentie Kadoe hadden verlaten, bereikten zij de zoogenaamde Vorstenlanden, zijnde de rijken van Djokjokarta en Soerakarta, waar zij te Djokjo den Commissaris vergezelden op een statiebezoek ten hove van den Sultan, die ook aan ons gouvernement onderworpen is. Een bezoek van geheel anderen aard brachten zij aan de grafplaatsen van het eertijds geheel onafhankelijke keizerlijke huis van Mataram, aandoenlijke getuigen van voormalige grootheid en vrijheid. De vrome Javanen eeren nog die vervallen grootheid en komen half kruipend en op de knieën op die graven hunnen eerbied betuigen.

In Djokjo was eene niet onaanzienlijke christengemeente, die, door de officieren en vele manschappen van het garnizoen nog zeer versterkt, bijna 600 zielen bedroeg, die maandelijks door de predikanten van Soerakarta werden bezocht.

In Soerakarta stond de kleine, lieve woning van den bekenden bijbelvertaler, den heer Gericke, die van Rhijn en Jellesma met broederlijke herbergzaamheid ontving. Deze geleerde was het voorwerp van de onbepaalde achting en het vertrouwen van alle Javanen, groot en klein, die hem omringden en vooral zijne afschrijvers en helpers bij de vertaling

des N. T. waren innig aan hem verbonden. Tot schreiens toe waren zij bewogen, toen op zekeren morgen hun goede meester hun had bekend gemaakt, dat hij voor eene poos naar Nederland moest vertrekken, om den druk des N. T. in persoon te bezorgen. Van dit blijk van groote gehechtheid was Jellesma mede getuige, want juist gedurende zijn verblijf aldaar werd het reuzenwerk der vertaling ten einde gebracht.

Te Soerakarta woont ook de Keizer der Vorstenlanden, aan wiens hof een groot feest gegeven werd, waar alle Europeesche ambtenaren moesten assisteeren en ook onze reizigers niet ontbraken.

Veel vriendschap ondervonden zij ook van den Resident aldaar en van ds. Brumund en echtgenoot, die in de Molukken dienstdoende en reizende was geweest en een en ander kon mededeelen, dat voor de zedingszaak, die hem zeer ter harte ging, bijzonder belangrijk was.

Het laatste en voor Jellesma merkwaardigste punt van de reis op Java, was Soerabaja, waar hij zijn ouden vriend, den vriend der zendelingen, Emde weder ontmoette, Emde, die aan de belangen des Christendoms onder Javanen en niet-Javanen zijn leven had gewijd. Het is evenwel te betreuren, dat Emde's denkbeelden niet even onbekrompen waren als zijn hart liefderijk was, waardoor hij de Javanen te veel tot Europeanen wilde hervormen, zoodat veel werd afgebroken, wat goed was en veel als zondig werd voorgesteld, wat inderdaad onschuldig mocht heeten. Hier leerde Jellesma van de eerste Javaansche Christenen kennen, die sedert 1843 door de predikanten te Soerabaja waren ingelijfd in de protestantsche kerk en toen reeds een vrij aanzienlijk getal uitmaakten, in vele dorpen om de stad verspreid, maar zóó zeer verspreid en ten deele zóó ver van de stad verwijderd, dat de predikanten

onmogelijk de noodige herderlijke zorg aan hen konden besteden. Zoo ergers dan was hier de hulp van een Zending noodig. Wat daarvan werd zullen wij verder zien, na eerst vluchtig de zendingsposten in de Minahasa enz. bezocht te hebben.

Na een verblijf van ruim twee maanden in Soerabaja en omstreken, namen van Rhijn en Jellesma afscheid van de vele vrienden en bekenden aldaar, om bij den ouden Emde, waar Jellesma logeerde, in de boot te stappen, die hen naar het schip ter reede zou brengen, om Java te verlaten. »Wil- len wij eerst nog een zegen vragen van onzen Vader?» sprak de grijsaard. Hij knielde met hen neder en nu stortte hij uit het volle hart een allergepast en zieldoordringend gebed uit voor hen en hunne zending. Toen hij Amen! gezegd had, hief een koor van kinderen, de kweekelingen zijner dochter, die in een nevenvertrekje zich bevonden, het laatste vers aan van v. Alphens lied: Gez. 20.

Komt treên wij dan gemoedigd voort
In vast vertrouwen op zijn woord.
Hoe moeilijk ons de weg ook schijn,
Het eind zal zeker zalig zijn.

Het was roerend en hoogst opwekkend en toen de reizigers reeds in de boot zaten, riep hun nog de grijze Simeon toe: »Gij gaat op goeden dag vol gunstige voorbeduiding voor uw werk, het is heden de groote verzoendag der wereld!» 't Was nam. *Vrijdag* (den 5 Febr.)

En nu naar de Minahasa, het Paradijs onzer zending!

Na ruim eene maand op zee te hebben omgedobberd, mochten onze reizigers vol dankbare blijdschap te Kema voet

aan wal zetten. Vijf zendelingen waren destijds werkzaam in de Minahasa, namelijk Riedel, Schwartz, Herrmann, Wilken en Linemann, terwijl Ulfers en anderen spoedig werden verwacht. Achtereenvolgens werden nu al deze zendelingen in hunnen werkkring door van Rhijn en Jellesma bezocht; eerst broeder Linemann te Menado, daarna br. Wilken te Tomohon, br. Riedel te Tondano, br. Schwartz te Langowan en br. Herrmann te Amoerang. Welk een genot voor hen, deze ijverige broeders allen de hand te drukken en zich te laten rondleiden in hunnen heerlijken werkkring. En niet minder waren de zendelingen en hunne gemeenten verblijd onze belangstellende reizigers te mogen begroeten.

Wij willen hier niet uitweiden over de zegenrijke vruchten der zending, die zij mochten aanschouwen, ook behoeft het niet gezegd, dat ze met de zendelingen menige belangrijke samenkomst hadden tot bespreking der zending en ook, gelijk hier en daar op Java, dikwijls tot de gemeenten het woord richtten. Slechts een paar ontmoetingen willen wij vermelden.

Op den dag vóór hun vertrek van Tondano, de bloeiendste der Minahaser gemeenten, kwam eene groote schaar van Alfoeren hun vaarwel zeggen. Zij dankten van Rhijn en Jellesma voor hun bezoek en wenschten hun eene voorspoedige reis. Zij droegen van Rhijn op, de Christenen in Nederland hun diepgevoelden dank over te brengen, daarvoor dat ze hun zulke tolken Gods en heilige boeken hadden toegezonden tot eeuwige behoudenis. Zij wilden voor hen, ook voor hem en Jellesma blijven bidden en bevalen zich met hun land en volk wederkeerig bij voortdoring in hunne christelijke gemeenschap en gebeden aan. Dat was het thema, dat ieder op zijne wijze varieerde. 't Was waarlijk roerend.

Op een anderen keer zaten van Rhijn en Jellesma aan tafel

bij het dorpshoofd van Watoemea, ook eene van Riedels gemeenten, en ziet wat gebeurde daar? Het vertrek, waar zij zaten, ja het geheele huis stroomde vol welgekleede mannen en vrouwen, allen inlanders, die kwamen om hen te begroeten en uit het volle hart hen dank te zeggen voor den zegen des Evangelies en dat deden zij met eene natuurlijke welsprekendheid en eene warmte, die waarlijk treffend was. Een zevental Alfoeren stonden achtereenvolgens op. »Dat is onze stoffe van dank jegens God en u,» zoo begon nagenoeg de eerste, »dat er nu eens eene *commissie des geloofs* tot ons gekomen is. Zoo vele commissarissen hebben wij hier in de laatste jaren gezien, maar groot voordeel hebben wij er niet van gehad. Nieuwe tuinen of wegen voor het gouvernement was doorgaande het gevolg. Maar dat er nu twee mannen uit het verre land van beneden den wind tot ons zijn overgekomen, om naar den staat onzer zielen te vernemen, dat treft ons diep. Daarin zagen zij een teeken hoe de Christenen in Nederland zich aan hun eeuwig heil lieten gelegen liggen. Van Rhijn en Jellesma zouden bij nauwkeurig onderzoek nog wel veel bij hen ontdekken, dat niet goed was, maar als zij wisten hoe zwart en donker het bij hen was gesteld geweest eer deze tolk Gods (wijzende op Riedel) tot hen kwam, dan zouden zij zich met hen verheugen, want het rijk des satans, dat hier geheerscht had, nam van dag tot dag af en het rijk Gods kwam in waarheid tot hen.»

Een ander verhaalde hoe zijne vrouw voor weinige dagen ontslapen was; »anders,» zeide hij »zijn wij Alfoeren bang voor den dood en maken groot misbaar, maar zij was nu zoo kalm en gerust op haar sterfbed, alsof zij van deze negerij naar die aan de overzijde des meers werd heengedragen.»

Van Rhijn en Jellesma brachten 47 onvergetelijke dagen in

dit gezegend land door. De laatste dag was een Zondag, waarop van Rhijn nog eens in 't Nederlandsch en Jellesma in 't Maleisch predikte voor de gemeente te Kema en toen in de sloep, vergezeld van eenige vrienden, waaronder broeder Wilken; de laatste handdruk, het laatst vaarwel! en gescheiden waren zij weder, en voor altijd op aarde!

De reis ging nu naar Ambon, waar de zendelingen Kam, Roskott, Bär en Luijke zoo uitstekend zijn werkzaam geweest en de laatste, schoon hoog bejaard, nog onvermoeid het Evangelie verkondigt. 't Was niet de eerste maal dat Jellesma hier aankwam. Overal zag hij dan ook bekenden onder burgers en officieren; welkomstgroeten van alle kanten. 't Was bij broeder Roskott, dat van Rhijn een vriendelijk te huis vond. En Jellesma?... Hij was nu nog slechts weinige uren verwijderd van zijne verloofde, Susanna Bär, dochter van den eerwaardigen Zendeling, die daar ginds aan de overzijde in de binnenlanden woonde, en waar Jellesma zich ijlings heen spoedde. Zij was volgens van Rhijn eene stille veldbloem, een kind van tranen en gebeden, op het eenzame eiland Makisser geboren en opgevoed.

Wat hun huwelijk betrof, zoo konden hare ouders niet besluiten dit toe te staan, vóór Jellesma weder eene vaste standplaats had.

Hoogst aangenaam was hun ook de ontmoeting met broeder Luijke, »die op zijn gelaat de sporen droeg van een 20jarig verblijf in Indië en van vele doorgestane moeite en ellende, zooals de krijgsman van zijne veldtochten en wonden." Hij was ook uiterst verblijd hen te zien en vertoefde zoolang mogelijk in hun bijzijn, welke dagen, zoo als hij later schreef, hem rozen onder de doornen waren geweest.

Nadat ook op Ambon gemeenschappelijk de belangen der

zending waren besproken, werd de reis voortgezet naar Timor en Rotti, welke afgelegene bezittingen getuigen zijn geweest van veel arbeid, veel teleurstelling en weinig vrucht op het gebied der zending.

Van hier werd met spoed de terugreis aangenomen naar Batavia en van daar naar Depok, eene christelijke gemeente omstreeks 50 paal of 17 uren gaans van Batavia, alwaar zij gedurende den tijd, dien de Inspector nog op Java moest vertoeven, hunnen intrek hadden. Daar kwamen juist, na eene voorspoedige reis, de nieuwe zendelingen Ulfers, Bossert en van Cattenburch, allen uit ons zendelinghuis te Rotterdam. Dat was een aangenaam en gelukkig samenzijn! De jeugdige broeders brachten versche berichten als ooggetuigen uit het vaderland, Jellesma en van Rhijn evenzoo uit hunnen aanstaanden heidenakker.

Zeer veel was er nu nog voor den heer van Rhijn te doen en te bespreken ten beste der zending, ook ten aanzien van Jellesma's bestemming, tot hij op den 1 Febr. 1848 op de reede van Batavia dezen zijn broeder en getrouwen gezelschap voor 't laatst de hand drukte en de terugreis naar het vaderland aannam.

En Jellesma, wat zou deze? Terugkeeren naar de Alfoeren op Ceram? Ach, het gerucht was reeds tot hem gekomen, dat ze gedeeltelijk waren verstrooid en hij gevoelde lust noch roeping, aan die weinigen zijn leven te wijden. Neen, zijn hart brandde reeds lang om op het bevolkte Java te mogen werken en de nu volbrachte reis was wel geschikt geweest, om dit verlangen in hem te versterken en de mogelijkheid, ja wenschelijkheid van eene zending op Java te doen inzien.

Laat ons hem zelf hooren, waar hij zijne denkbeelden daarover kenbaar maakt.

»Toen wij van Batavia over Buitenzorg meer in de binnenlanden van Java begonnen te komen, kon ik niet nalaten ons te beschouwen als verspieters, uitgezonden, om in geestelijk opzicht te zien, waar Java open ligt, en om dit denkbeeld vereenigden zich al mijne verdere gedachten. Java was mij het beloofde land, dat wij niet alleen mochten, maar moesten veroveren. Zoo ik echter eens geroepen werd, om, even als Caleb, te verhalen, wat ik gezien had, ik zou om der waarheid niet te kort te doen, ook met hem moeten zeggen, dat hier een sterk volk is, dat de steden vast en sterk zijn en er ook Enakskinderen worden gevonden.

»Met te zeggen dat het een sterk volk is, doel ik op den algemeenen tegenstand, dien men bij ieder Javaan zal vinden, namelijk het bedorven hart en de verkleefdheid aan de zonde, welke zich noodzakelijk tegen het reine Evangelie zoo lang verzet, tot het door zijne goddelijk krachte overwinnaar is. De Javanen moeten ontzettend aan de ontucht zijn overgegeven.»

»Door vaste en groote steden bedoel ik den meer bijzonderen tegenstand, voortvloeiende uit den invloed van inlandsche vorsten en priesters — —»

»Door Enakskinderen zou ik verstaan, meer op zich zelf staande bezwaren van verschillenden aard. Een der grootste reuzen is voorzeker de Javaansche taal, door alle beoefenaars ontzettend moeielijk geacht. De heer Gericke sprak van een kleine 20 jaren als noodig om die taal *goed* te leeren. Toen ik hiervan de helft wilde afdingen, met te zeggen, dat het aanleeren dier taal, door al de thans bestaande hulpmiddelen, de helft gemakkelijker zou zijn dan vroeger, werd mij dit toegestemd. En toen ik nogmaals begon met te zeggen, dat het wel de helft verschilde, eene taal zoo te leeren, als een zeer naauwgezet bijbelvertaler (gelijk mij de heer Gericke

voorkwam) van zijn standpunt *goed* noemt, of zoo als iemand die de menschen maar eenvoudig toespreekt, in bewoordingen door een geleerden voorganger gekozen, toen werd mij ook dit niet tegengesproken. Ik reken dus dat men in 4 of 5 jaar in staat zou zijn om geheel als zendeling in die taal werkzaam te wezen."

»Zoo zijn er dan vele sterkten op Java; doch die mogen ons niet afschrikken. Ons geloof berust niet op zwakken tegenstand, maar op machtige hulp, die de Heer ons niet zal onthouden, Luther zou zeggen: »Al waren er op Java ook zooveel reuzen als bladeren aan de boomen, ik zou toch gaan.»

»Was hier maar een Luther!"

»Laat ons dan vrijmoediglijk optrekken en dat land erfelijk bezitten, want wij zullen het voorzeker overweldigen."

De tijd, dien Jellesma te Depok doorbracht in onzekerheid of de bestuurders te Rotterdam zijn wensch zouden vervullen en vooral of het gouvernement zijne toestemming zou geven, was pijnlijk genoeg voor den ijverigen Zendeling, maar ook geschikt hem nog te meer aan te vuren.

»Java geopend zij de leus van Neerlands Christenen," zoo schreef hij o. a. aan het bestuur des genootschaps: »samenwerken, ja eendracht maakt macht, maar die bloede is en versaagd keere terug en blijve achter bij de goederen. Het geloof overwint de wereld, ook Java. Aanvangen, voortzetten, volharden en dan overwinnen. Komt dan! al stond ook de duivel zelf met al de macht der hel op Java ons tegen, geen nood! Er mochten eenigen sneuvelen (is Java met zijne 10 millioen inwoners dat niet waard?) dat is toch maar vermorselen van verzenen, maar wij, in de kracht van het zaad der vrouw — den kop zullen wij hem vermorselen!"

Dat Jellesma's ijver geen ijver was zonder verstand, blijkt

o. a. uit hetgeen hij in dien zelfden tijd aan een vriend in Friesland schreef betrekkelijk de wijze van evangeliseering op Java. 't Was naar aanleiding dat hij aan zijn nationaal eergevoel als Fries had lucht gegeven. Dit mocht hij doen, want hij was het beeld van een boerenfries in edelen zin, niet naar het lichaam juist, want hij was tener en zoo donker van tint als iemand in Indie uit Europeesche ouders geboren, maar naar den geest.

Hij schreef dan: »Vergeef mij deze toegeving aan mijn nationaal eergevoel. Aan den eenen kant kan men dit overdrijven; des Christens eigenlijke nationaliteit is eene hemelsche, waar zijn Koning gebiedt over *alle natiën*; al de burgers des Hemels behooren tot zijn volk; maar aan den anderen kant geloof ik het ook waar te zijn, dat de Christen op deze aarde zijnde, dan alleen in waarheid Christen is, wanneer het Christendom zich met zijn nationaal volksbestaan, in zoo verre men dit rein kan noemen, vereenigt, daarin geworteld is. Daarom zou ik, zoo mij de weg op Java eens mocht worden geopend, ook vooral daarnaar trachten, dat het volksbestaan door het Evangelie wel werd gewijzigd, gereinigd, veredeld, maar niet verbroken, verdrongen.»

Was het op de inspectiereis gebleken, dat Soerabaja een geschikten akker voor een zendeling aanbood, om de inlandsche Christenen, daar verspreid, te leiden en te versterken en van daar uit meerderen tot Christus te brengen; van Rhijn had den Gouverneur-Generaal eerbiedig, doch met den aandrang, dien het belang der zaak eischte, verzocht, dat Jellesma daar mocht worden geplaatst. Dit verzoek werd toegestaan, in aanmerking genomen dat daar reeds Christenen aanwezig waren en dat het dus meer predikants- dan zendingswerk was en onder voorwaarde dat Jellesma zich niet

buiten het stadsgebied van Soerabaja zou vestigen. Dat de toestemming niet officieel, maar slechts mondeling werd gegeven, bracht Jellesma later nog al eens in ongelegenheid.

Maar hoe verheugde hij zich toch over deze uitkomst. Zoo zou het hem dan vergund zijn deze eerstgeroepen van eene talrijke natie te zijn tot raad en leiding en hoewel hij begreep de voorzichtigheid van de slang noodig te hebben, om in de oogen van den Resident Pietermaat niet te veel Zendeling te zijn, toch vertrouwde hij vast op den Opperheer van Java, dat deze hem wel den weg zou banen.

»Van Hem alleen,» zoo schreef hij aan den heer Adama, »wacht ik de noodige kracht en wijsheid, om in te gaan, telkens meer in te gaan, naar mate de deur mij meer wordt geopend.»

Twee dagen na den heer van Rhijn, vertrok Jellesma van Java naar Ambon, om zich in het huwelijk te begeven met Susanna Bär, welke plechtigheid plaats had den 27 April 1848, kerkelijk ingezegend door den Predikant Kam, zoon des Zendelings.

Drie maanden moest hij hier wachten op scheepsgelegenheid naar Soerabaja, welken tijd hij zich ten nutte maakte om met het leeren der Javaansche taal aan te vangen en in September van dat jaar was Jellesma gevestigd Zendeling op Java.

VI.

JELLESMA TE SOERABAJA.

Zoo was dan nu eindelijk Jellesma geplaatst naar den wensch zijns harten, naar den wensch ook van Bestuurders des Genootschaps, die hem voor deze plaats zoo uitnemend geschikt achtten en het zou blijken dat zij zich in hem niet hadden bedrogen.

Het was in Nojo op een uur afstands van de stad Soerabaja, dat Jellesma een huis had gehuurd voor *f* 30 's maands. Dit mag ons veel schijnen, naar Oostersche prijzen was het inderdaad weinig, want het huis was niet groot en buiten de stad; daar binnen doet een goed huis 80 à 120 gulden per maand. Toch was ook in Nojo alles nog vreeselijk duur, bijv. een kilo boter 2 à 3 gulden. »Maar» schreef Jellesma »ik heb nog al geleerd mij te hehelpen en mijne goede vrouw is op Kisser in hongersnood geboren».

Jellesma gevoelde zich hier recht gelukkig en op zijne plaats en smaakte nu ook al de genoegens van het gezellig huiselijk leven, die hij zoo lang had moeten ontberen. Zijn dagelijksch werk was nog vooreerst de beoefening der taal, terwijl hij zich tevens zocht bekend te maken met zijn werkkring in al hare uitgebreidheid, als ook met de predikanten en Europeesche Christenen te Soerabaja.

In die Europeesche gemeente was helaas, gelijk algemeen bij de Europeanen in Indië, niet veel geestelijk leven. Zij kwamen weinig ter kerk. Er waren echter onder hen nog eenige ouderen, die, in vereeniging met anderen uit het tusschenge-slacht, prijs stelden op godsdienst en elken avond daartoe ge-meenschappelijk bijeen waren. Onder deze waren zeer ijverige Christenen, wel wat bekrompen in hunne begrippen maar volstrekt niet separatistisch. Zij maakten eigenlijk de kern der gemeente uit. In een lokaal, toebehoorende aan de leden van het Hulp-Zendinggenootschap uit dezelfde per-sonen bestaande, werd elken eersten Maandag in de maand, biduur gehouden, als wanneer een toepasselijke tekst werd behandeld met gebed en gezang. Hierbij werd dan ook door een der leden, eene korte Maleische toespraak gehouden, omdat de hoorders niet allen genoegzaam Nederlands ver-stonden. De Nederlandsche toespraak geschiedde door de pre-dikanten, die ook leden en bij beurten voorzitters van het genootschap waren. Nu en dan nam ook Jellesma eene spreek-beurt waar, daar hij, om met dat genootschap in nadere verbinding te staan, daarvan mede lid was geworden.

In het biduur kwamen gemiddeld 80 personen bijeen en ook de geldelijke bijdragen, daar samengebracht en aan Jel-lesma ter hand gesteld, ten behoeve van het godsdienstig onderwijs der Javaansche Christenen, getuigden van hunne be-langstelling.

De inlandsche Christenen in Jellesma's werkkring waren ongeveer 400 in getal, die in meer dan 40 omliggende dessas of dorpen zeer verspreid woonden tusschen hunne nog Maho-medaansche broeders.

Zoo woonden er eenigen te Wyoeng en te Koedoeroes 2

uur van Jellesma's woning, anderen te Sidokare, op 4 uur afstands, weder een aantal te Modjo-Warno 12 uur en nog eenigen te Sringat 40 uur van Nojo verwijderd. Die groote afstand was te lastiger, daar Jellesma voor groote tochten altijd eerst verlof moest vragen van den Resident van Soerabaja, daar hij van den Gouverneur-Generaal slechts toestemming had tot vestiging op het stadsgebied. De beide laatstgenoemde plaatsen kon hij dan ook slechts tweemaal 'sjaars bezoeken.

Op Kerst- en Pinksterfeest kwamen al de Christenen samen te Sidokare, waar toen de grootste gemeente was gevestigd, waar dan tevens doop- en avondmaal werd bediend. 't Was er dan recht feestelijk en Jellesma bleef drie dagen achtereen.

Verblijvend is het, wat hij van die inlandsche Christenen mededeelde. »Met vrijmoedigheid komen zij uit voor hunne belijdenis, dat Jezus de zoon van God is, in de wereld gekomen, om zondaren zalig te maken. Waar er meerderen bijeen zijn en daaronder die lezen kunnen, treden deze als onderwijzers op en worden alzoo voorgangers der gemeente. Er is grond om te vertrouwen, dat het Evangelie voor velen hunner, in waarheid, eene blijde boodschap geworden is, en dat de getrouwheid, die zij in hunne burgerlijke en maatschappelijke plichten aan den dag leggen, eene vrucht is der beoefening en waardeering hunner geestelijke voorrechten.»

Jellesma zag te recht in, dat hij zijne meeste zorg moest wijden aan de opleiding van Javaansche voorgangers, die door onderwijs en prediking het Evangelie onder hunne landgenooten konden brengen. Hij vond zich dit aangewezen in de wijze, waarop het Christendom onder de Javanen was ontstaan en zich uitbreidde, daar de meesten door hunne eigene landgenooten, met het Evangelie bekend en daarvoor gewonnen

waren geworden. Het aantal kweekelingen in December 1849 met een paar begonnen, nam in 1850 reeds toe tot 21, die bij hem in huis woonden en door wie hij met vele Javaansche Christenen in nauwere betrekking stond. Velen kwamen gedurig tot hem en was het dat hij geen tijd had, om hen te woord te staan, dan vervoegden zij zich bij de kweekelingen, zoodat zij nooit ledig terugkeerden.

De kweekelingen gingen ook des Zondags naar omliggende dorpen om oefening te houden en het nieuwe leven in de gemeenten te versterken.

Eene der grootste moeilijkheden van Jellesma's werkkring bestond daarin dat in het Javaansch nog geene leerboeken waren en geenerlei hulpmiddel tot opheldering der Heilige Schrift, om den kweekelingen in handen te geven, zoodat hij het noodige eerst zelf moest vervaardigen. Hij maakte dan ook Javaansche opstellen, die zij moesten afschrijven, terwijl hij ze mondeling uitlegde, ontwikkelde en aanvulde. Deze geschriften handelden over de Heilige Schrift, in het bijzonder het Nieuwe Testament, over bijbelsche geschiedenis, over christelijke geloofs- en zedeleer enz. Ook de voorgangers wekte hij op, den Bijbel, vooral het Nieuwe Testament, te lezen en hetgeen zij niet begrepen op te teekenen, ten einde bij gelegenheid dat hij tot hen kwam of zij zich ten zijnent vereenigden, hem daarover te vragen. Op zijne reis gebeurde het zoo eens, dat een hunner hem 22 vragen voorlegde over Paulus brief aan de Romeinen en hij, onvermoeid, hield zich tot diep in den nacht bezig met hem opheldering hieromtrent te verschaffen. Ten behoeve zijner voorgangers schreef hij ook eene korte geschiedenis van het Oude Testament evenwel in het Javaansch nog 100 pag. folio bestaande en verklaringen van gedeelten des Nieuwen Testaments, terwijl hij eene menigte

onzer Evangelische gezangen vertaalde, die als de eerste Javaansche gezangbundel het licht zagen en velen tot stichting en zegen zullen geweest zijn.

Met den heer Gericke, dien wij reeds kennen, hield Jellesma steeds eene drukke correspondentie, opdat de pogingen van Bijbel- en Zendinggenootschap elkander in de hand zouden werken. »Mocht het zijn,» zoo schreef hij in 1851, »dat bijv. om de 4 à 5 jaren een 20tal Evangelieverkondigers en Bijbelverspreiders Java steeds doorkruisten, dan zou ik vertrouwen, dat er op Java onder Gods zegen groote dingen zouden geschieden. Daartoe zijn echter gelden noodig, zoo wel tot opleiding als uitzending. Ik meen te mogen gelooven, dat het Bijbelgenootschap wel een deel der uitgezondene personen voor zijne rekening zou willen nemen.»

Wat heilige blijdschap vervulde Jellesma, toen hij in 1849 200 Javaansche N. T. ontving, welke hem door Br. Gericke waren toegezonden: »Ik kan niet zeggen,» schrijft hij, »wat ik gevoelde bij de ontvangst van die schoone stukken.» — Volgens getuigenis zijner vrouw, had hij dien geheelen dag bijna geen woord gesproken dan over de Javaansche N. T.

’ Spoedig na zijne komst te Soerabaja ondervond de gemeente van Jellesma en hij zelf niet het minst, eene smartelijke beproeving, waarvan wij hier melding maken, vooral omdat wij hem daarin leeren kennen in al de nederigheid, die hem zoo zeer kenmerkte.

Hooren wij hoe hij de zaak eenvoudig mededeelt in een brief aan zijn vriend A. »Bij mijne komst alhier had zekere heer G. de meeste Javaansche Christenen op zijn landgoed te Sidokare verzameld en alzoo onder zijne macht gebracht. Het bleek al spoedig, dat wij niet van dezelfde beginselen uitgingen en dat moest wel ten gevolge hebben, dat

er botsing outstond, te meer daar hij zich ook met mijne zaken wilde bemoeien. Na mij op velerlei wijze gekweld te hebben, had hij het er eindelijk bepaald op toegelegd, dat de Gouverneur mij van Soerabaja zou verdrijven. Ik was hier namelijk gekomen en had zonder *schriftelijke* goedkeuring van gouvernement of kerkbestuur, het opzicht en de leiding der Javaansche Christenen van de predikanten van Soerabaja overgenomen. Zich daarop grondende, wilde hij mij later niet erkennen en wist ook de Javaansche Christenen op zijn landgoed zóó ver te brengen, dat zij door hem vertegenwoordigd en geholpen, verzochten weder onder de predikanten van Soerabaja te mogen staan. G. voegde daarbij de bedreiging, dat hij anders zijn volk roomsch zou doen worden (hij was reeds tweemaal bij den pastoor geweest). De predikanten konden zich over mijn hier zijn niet verantwoorden en waren dus wel genoodzaakt toe te geven, niet gaarne willende, dat de Roomschen hier voet zouden krijgen bij de Javaansche Christenen. Dit had niet alleen betrekking op de Christenen van het landgoed van G., doch de andere Christenen had G. ook reeds wantrouwen jegens mij weten in te boezemen, daarin geholpen door sommige Christenen van Soerabaja, zoodat ik, ik weet niet tusschen hoeveel kruisvuren kwam. Alzoo moest ik dan wel een gedeelte der Javaansche Christenen afstaan en een ander deel was reeds half en half tegen mij ingenomen. Ik besloot dus, ten einde scheuring te voorkomen en ook om een bewijs te geven, dat ik niet gekomen was om te heerschen, maar om te helpen en te dienen, ik besloot dus, de Javaansche gemeenten alle weer aan de predikanten terug te geven, echter met aanbod van mijne hulp, waar die verlangd werd. Zoo had ik dan een paar maanden lang geen andere werkzaamheid dan met

een 4tal kweekelingen en kleine (niet kerkelijke) bezoeken bij sommige Christenen. Echter besteedde ik dien tijd, ter voorbereiding voor latere pogingen.....

Alzoo bezig zijnde, was ik echter overtuigd, dat de Javaansche Christenen mij wel weer zouden opzoeken. Dit geschiedde ook. De meeste Christenen, die vroeger te Sidokare woonden, zijn van daar verhuisd, vooral ook, omdat zij begonnen in te zien, dat G. niet de rechte persoon was. Tegen zijn streng verbod aan, kwamen zij dan ook weder tot mij en vroegen mij om vergeving, dewijl zij misleid waren geworden. Van toen af kon ik ook meer kweekelingen bekomen, thans 21 waaronder 10 van het landgoed van G. Daar deze een zeer slimme en listige is, heeft hij ook, ik weet niet wie al geschreven en zeker wel zoo, dat ik bij velen in veroordeeling ben gekomen... Die Christenen van Soerabaja, die vroeger door G. tegen mij wantrouwend waren gemaakt, beginnen zich weder meer op mij te verlaten: de heer G. heeft veel van zijn crediet verloren, zoowel bij de Javanen als bij de andere Christenen, ofschoon ik nooit tegen hen een kwaad woord over G. heb gesproken. Thans komen er gedurig vele Javaansche Christenen bij mij en sta ik vooral door mijne 21 kweekelingen met de meesten in gemeenschap. Ook komen daardoor nu en dan weder Javanen bij mij, om den Heiligen Doop te verzoeken, zoodat ik thans veel meer voor de Javanen kan doen dan vroeger. Het valt nu allen in het oog, dat ik, zooveel in mij is, hunne geestelijke belangen behartig en daarom schenken zij mij hun vertrouwen meer en meer." Wel werd in deze gebeurtenis het woord van den Apostel vervuld: *Den nederigen schenkt God genade."*

Zoo als bij iederen Zendeling, behoorde ook bij Jellesma

eene uitgebreide briefwisseling tot zijne bezigheden, niet slechts met Bestuurders des Genootschaps, maar ook met andere belangstellenden en vrienden. Daardoor hield hij dezen eenigszins op de hoogte van zijn werkkring en bleef tevens met belangstelling aan zijne vrienden en het vaderland verbonden. Goede tijding uit het vaderland, vooral wanneer het de uitbreiding van het Godsrijk betrof, was hem tot niet geringe blijdschap en verkwikking. Hiervan getuigen ook zijne brieven. Zoo schreef hij aan een vriend: »Wat gij van de opwekking door het verblijf van den Zending Gützlaff in Nederland mededeelt, verheugt mij zeer. Moge de Koning van het ware Hemelsche rijk ook in China zijn genadewoord doen hooren. Aan zijn broeder te Sexbierum schreef hij: »Het verheugt mij zeer te vernemen, dat ook in Friesland meer en meer belangstelling ontstaat voor de uitbreiding van het rijk der zaligheid. Ik verzeker u, dat ik telkens wanneer ik het jaarverslag uit Rotterdam ontvang, bepaald onderzoek, of de belangstelling in Friesland ook nog toeneemt en als ik dan op de lijst der gaven en bijdragen zoo vele bekende namen vind als: Achlum, Hitzum, Tzumarum, Dongjum enz. enz., dan dank ik God, dat Hij ook aan mijn land, aan mijn volk de genade schenkt, aan Zijn Rijk te willen medewerken. Neen het is geene schade, hiervoor iets bij te dragen. De Heer kan goud en zilver genoeg bekomen, maar Hij wil dat werk door menschen ten uitvoer brengen; menschen als zendelingen en menschen die deze door liefde-gaven en gebeden ondersteunen. De Heer zal ons alles vergelden, vergelden ja, al is het ook waar, dat dit werk reeds zoo zalig, zoo eervol in zich zelve is, dat het ook zonder vergelding, winst zou zijn hiervoor mede te werken. Maar ik zou haast schijnen te willen uitlokken tot ruimere bijdra-

gen, doch dit is het niet, waartoe ik geroepen ben. Ik heb slechts ijverig mijne roeping te betrachten, de Heer zelf zal wel zorgen de harten te openen tot medewerking. Wie toch Christen is in waarheid, kan niet anders dan door den Heiligen Geest geleerd zijn, liefde te bewijzen en Gods Koninkrijk te helpen uitbreiden."

Niet minder was het zijne vrienden en de vrienden van het Godsrijk tot blijdschap te hooren van den rijken zegen, dien Jellesma op zijn arbeid mocht ondervinden. Zoo verhaalt hij het volgende in 1850: »Ik vind gelegenheid meer dan vroeger te zaaien en te planten en ik heb hoop dat daarvan nog wel iets zal groeien en vrucht dragen. In de dessa Wyoeng waren sedert eenigen tijd een paar menschen, die Christenen wilden worden; maar de Christenen, die daar woonden, waren te zwak om hun het noodig onderricht te geven en ik kwam er daartoe te weinig. Bij zulke eenvoudige Javanen moet er toch vooral aanhoudend onderwijs zijn. Toen nu mijn kweekeling Philip daar kwam, zocht hij hen terstond op en won er nog een paar anderen bij. Met veel ijver heeft hij hen daarop onderwezen naar hunne vatbaarheid. De een, die het minst kon antwoorden, is een oud man, die vele kinderen en kleinkinderen heeft en vroeger zeer tegen het Christendom was. Nogtans is dit langzamerhand een weinig veranderd en mocht het Philip gelukken, hem nu voor het Christendom te winnen. Ofschoon hij op de hem voorgestelde vragen weinig antwoorden kon, is zijne keus toch beslist en dit heeft weder op zijne kinderen en kleinkinderen eene krachtige werking. Op zijn verzoek ontving hij den naam Abraham. Moge hij een Abraham zijn en een vader van vele geloovigen worden."

Den 21sten Juli van dat jaar werd in het eenvoudig kerkje

te Wijoeng voor de eerste maal het Heilig Avondmaal gevierd. 't Was een ware feestdag voor Zendeling en gemeente beide. »Ik heb goede hope,» zoo schreef hij den 9den Febr. 1851 aan den heer A., »dat het Christendom op Java zich bij toeneming zal uitbreiden, wanneer men slechts aanhoudt in het werk en in den gebede. Dit heb ik gezien, dat *Mahomed* geene kracht heeft tegen Christus. Mahomed is dood en Christus leeft in den Hemel, bekleed met alle macht. Dat hooren de Mahomedanen niet gaarne, wanneer dit met geloofsovertuiging wordt uitgesproken. Mahomedaansche priesters of bedevaartgangers kunnen zich niet verdedigen, als men het woord des Evangelie's tegenover den Koran stelt. (Nogmaals dank voor uwen Koran, ik gebruik dien thans dikwijls). Gister mocht ik weder 5 bejaarden en 2 kinderen door den Heiligen Doop in de gemeente opnemen. Als toeschouwer daarbij was een Mahomedaan, wiens eene zoon vroeger Christen was geworden, schoon de vader in goeden ernst gedreigd had, hem dan te zullen doodslaan, die jongeling (thans een der oudsten mijner kweekelingen) had hem echter altijd met zoo veel liefde behandeld, dat die vijandschap daar tegen niet bestand was, zoodat hij eindelijk weer met zijn zoon werd verzoend. Nu werd echter zijn tweede zoon, die reeds eenigen tijd bij mij in huis was, gedoopt en had de vader daartegen niet alleen niets te zeggen, maar hij zeide, dat zijne kinderen hem maar vooruit moesten gaan in het Christendom. Hij is alzoo reeds zelf op het punt zich over te geven. Zóó werkt het Evangelie krachtig op Java. Iemand, die er zich hier zeer bepaald tegen verzet, reken ik bijna als half gewonnen! Het meest bestaat er onverschilligheid en die is moeilijker te overwinnen dan rechtstreeksche vijandschap.»

Indrukwekkend was ook de wijze, waarop Jellesma den

Kerstnacht met zijne gemeente vierde. Dan begaf hij zich met alle aanwezige Christenen naar school of kerkgebouw en sprak daar over de heerlijke beloften aangaande de komst van den Zaligmaker, den Verlosser van zonde en ellende en als hij dan om middernacht aan 't einde der belofte was gekomen, begon hij de vervulling aan te wijzen in Christus, waarna met gebed en gezang werd besloten. 't Had Jellesma niet weinig moeite gekost de melodiën van het 114de en 115de gezang, in het Javaansch door hem overgebracht, den kweekelingen te leeren. 't Wilde eerst maar niet gelukken, doch toen enkelen zóó ver waren, dat ze naar de noten konden zingen, volgden de anderen gemakkelijk, zoodat gedurende de kerstdagen bijna aanhoudend werd gezongen.

Ook de nacht van 't oude en nieuwe jaar werd feestelijk en plechtig doorgebracht en wat zalige blijdschap smaakte dan onze Jellesma, wanneer velen tot hem kwamen met gepaste heilwenschen, als getuigen van hartelijke dankbaarheid en innige gehechtheid aan hun trouwen leeraar, aan wien ze naast God hun eeuwig heil hadden te danken.

»Van waar al die zegen,» vraagt Jellesma, »was dit alles door wijsheid, beleid en voorzichtigheid, door den ijver en de liefde van mij en anderen?» En zijn antwoord luidt: »Geenszins! De omstandigheden stonden zoo, dat menschelijke wijsheid en menschelijke berekening daar niet bij konden. Alleen door eene hoogere leiding onderworpen te volgen, was hierin het juiste te treffen. Alzoo dan is dit een werk, niet uit de menschen maar uit God en wij zien in dit alles een vast bewijs en een onwedersprekelijk teeken, dat de tijd daar is, waarop de Koning des heils, die de geheele aarde door zijn bloed heeft gekocht, ook Java in bezit nemen wil. Het plechtige *voortwaarts!* is uitgesproken en al is het, dat de

Hooge Aanvoerder soms de strijders door anderen laat aflossen, het uitgesproken *voorwaarts!* wordt niet weder ingetrokken tot op den dag der geheele overwinning! Of zou eenige macht op aarde of in de hoogte of in de diepte of zelfs de gansche macht der hel Hem kunnen wederstaan, wien alle macht gegeven is? Neen, ook Java zal bukken voor het zwaard zijner liefde. Ook uit den mond der Javanen bereidt zich de Heer zijnen lof!"

Vóór wij Jellesma vergezellen naar Modjo-Warno slaan wij nog eerst een blik in zijn huiselijk leven met zijn atwisselend lief en leed, zooals hij dat ondervond te Soerabaja.

't Was eene groote huishouding, waarvoor Jellesma en zijne vrouw hadden te zorgen. Behalve 21 kweekelingen, waarvan een paar met hunne vrouwen, nog eenige kinderen, als kandidaat kweekelingen en dan nog eigen huisgezin en bedienden. Daarbij kwamen dagelijks een paar gasten uit naburige dorpen, zoodat mevrouw Jellesma daags kon rekenen op 35 à 40 personen in de kost. Bij sommige gelegenheden, zooals op Oudejaarsavond, werd dit getal nog grooter en gebeurde het eens, dat zij voor één maaltijd 60 pd. rijst moest laten koken: 1200 à 1500 pd. rijst konden zij rekenen in de maand noodig te hebben. Rijst is daar dan ook het voedsel van den geheelen dag.

Zij hadden 2 kinderen Sara en Eeltje, die hun levensgeluk niet weinig vermeerderden. Maar ook droefheid zou later in Modjo-Warno hun ouderhart treffen als driemaal een dierbaar pand hun pas gegeven werd ontnomen, in 1853 een dochtertje 5 maand oud en 3 jaar later een zoontje van denzelfden leeftijd, »Wat gij dus wegens het spoedig verlies van uwe kleine hebt gevoeld," schreef Jellesma aan zijn broeder na het eerste verlies, »hebben ook wij moeten ondervinden. De Heer wilde

het zoo en Zijn wil is altijd wijsheid en liefde." Na den tweeden slag schreef hij: »Diep werd door dezen herhaalden slag ons ouderhart bedroefd, vergeefs was zoo veel moeite en zorg geweest, te vergeefs had vooral mijne vrouw het lieve kind met zoo veel teederheid verpleegd. De Heer heeft het gedaan en zijn doen is niet dan wijsheid en liefde, maar wij hadden ons kind zoo gaarne behouden!"

Het voorjaar van 1851, het laatste, dat zij in Soerabaja zich ophiielden, was gekenmerkt door ziekte en ongeval, hetgeen wij Jellesma zelf willen laten verhalen, zooals hij hierover schreef aan zijn broeder in Mei 1851:

»Sedert ik u den 16 Febr. begon te schrijven, is hier bij mij velerlei voorgevallen. Daar ons huis aan de rivier staat, buiten den rivierdijk, hebben wij 3 à 4 weken lang van het hooge rivierwater geleden, zoodat wij vele dagen lang vier voet water rondom ons huis hadden. Alles moesten wij toen in huis hebben, dewijl de goedang (plaats voor rijst, potten, ketels enz.), de school, de vertrekken voor de kweekelingen en bedienden, kippen- en eendenhok, allen meer dan drie voet water op den vloer hadden staan. Ons eigenlijk huis was op een hoog fundament gebouwd, zoodat de vloer nog één duim boven water bleef. Met omstreeks 40 personen waren wij toen in ons klein huisje en konden nergens heenkomen, zonder eerst met een schuitje naar den rivierdijk te varen. Nu ruim eene maand geleden is alles weder droog geworden.

Den 18 April, vier dagen na de bevalling mijner vrouw, overleed een mijner kweekelingen aan de Cholera Morbus, die voor eenigen tijd te Soerabaja en op andere plaatsen in Indië is uitgebroken. Dat ik bevreesd was, dat mijne vrouw zou schrikken, kunt gij wel denken. Over het geheel waren die

dagen eene vermenging van goed en kwaad. Bijna in eene week beviel mijne vrouw en stierf een mijner kweekelingen aan de Cholera. Ter zelfder tijd was het ook Witte Donderdag, Goede Vrijdag en Paschen. Eenmaal bediening van het Heilig Avondmaal aan mijn huis en eenmaal in een bijgelegen dorp. Juist toen ook kwam de Zendeling Hoezoo van Samarang herwaarts en logeerde bij ons. Onderscheidene mijner kweekelingen kregen een lichten aanval van Cholera. Eindelijk werd ook mijne vrouw door de Cholera aangetast, op den 10den dag na hare bevalling. De dokter kon eerst den tweeden dag komen. Ik was bijna den geheelen dag bezig met medicijnen te bereiden en dan aan dezen, dan aan genen toe te dienen. Daarbij moest ik mij steeds veel met huishoudelijke zaken bemoeien, zoodat ik nog al iets had te besturen. Ik was ook bijna ziek van vermoeienis, doch de Heer is ons nabij geweest. Mijne vrouw is weder gelukkig hersteld en ook de verdere zieken in huis beginnen steeds beter te worden."

Zoo kwam ook voor Jellesma na lijden verblijden en in dien zelfden tijd kwam tot hem het heugelijk bericht, dat de Resident van Soerabaja hem veroorloofde zich voor den tijd van één jaar te vestigen in Modjo-Warno.

VII.

JELLESMA TE MODJO-WARNO.

Modjo-Warno! Die naam klinkt den zendingsvrienden lieflijk in de ooren, want ze herinnert meer dan een ander, aan de zegenrijke werkzaamheid van Jellesma. Daar was het dat hij den langsten tijd van zijne loopbaan als Zending mocht doorbrengen, daar was het ook, dat hij de meeste vrucht mocht aanschouwen, maar daar ook werd hij zoo geheel onverwacht naar hooger werkkring opgeroepen.

Hebben wij vroeger reeds eene enkele maal die plaats genoemd, als behoorende tot de verst afgelegen van Jellesma's gemeenten, wij zullen haar thans leeren kennen als de hoofdplaats en het middelpunt zijner werkzaamheid op Java.

Modjo-Warno is eene jeugdige dessa, aangelegd in het binnenland te midden eener wildernis van eeuwenheugend woud. 't Was eene Christen volkplanting, onder aanvoering van den Christen-Javaan Abisaï, die hier de maagdelijke wildernis begon te herscheppen in vruchtbare rijstvelden. 't Was eene grootsche onderneming en een man als Abisaï was noodig, om zulk eene zaak aan te vangen en te besturen, want deze inlander was een »man van grooten invloed, merkwaardige geestkracht en volhardende werkzaamheid." Hij koos juist dit bosch, omdat het naar het volksgeloof met booze

geesten was bevolkt en de posten van zijne staldeur, vestigde hij op een paar oude afgodsbeelden. Hij was een stoutmoedig strijder tegen bijgeloof en afgoderij.

Waar eeuwen lang de doodsche stilte heerschte van het tropische bosch, slechts afgebroken door het kletteren der regendroppelen en het vallen van takken en bladeren, het sissen van eene slang of het gehuil van een tijger, daar klonken nu voor 't eerst menschenstemmen en onder het knetterend geluid der vlammen vielen een voor een de woudreuzen ter neer. De opene vlakte aan het woud ontwoekerd, was weldra bezaaid met hutten en huizen te midden van schoone rijstvelden en Modjo-Warno was gesticht. (*)

Die eerste Christenen schijnen ongedoopt geweest te zijn, want Jellesma schreef, dat hij in December 1848 dus een paar maanden na zijne vestiging op Java, naar Modjo-Warno was gereisd en aldaar 56 Javanen had gedoopt, die reeds vroeger onderwezen waren en in het volgend jaar schreef hij, dat in Modjo-Warno 56 Christenen aanwezig waren. Dit aantal nam van jaar tot jaar toe, vooral door dat ze van andere plaatsen, zooals van Sidokare, daarheen verhuisden, zoodat Jellesma in 't begin van 1854 kon schrijven: »Modjo-Warno is nu de hoofdgemeente en zal het wellicht nog meer worden. Jammer, dat ik niet in 't midden dier gemeente mag wonen.» Dat hij dezen wensch koesterde, verwondert ons te minder, daar in zijne tegenwoordige woonplaats de jeugdige Christenen te midden van Europeanen en van Mahomedaansche landgenooten, te midden van onverschilligheid en zedeloosheid aan den eenen, van bekrompenheid en vijand-

(*) Zie het Ned. Zendinggenootschap in zijn willen en werken door J. Craändijk, biz. 164 en volg.

schap aan den anderen kant, waren blootgesteld aan invloeden, waar tegen Jellesma's prediking en Jellesma's gedurige bezoeken, hen toch onmogelijk konden beschermen. Maar in Modjo-Warno, in de afzondering van het binnenland, daar hoopte hij uit de Christenen, die hem zouden volgen, en die welke daar reeds aanwezig waren, eene meer gezuiverde kern te winnen, die haar licht heerlijk naar buiten zou laten schijnen.

't Was in 't voorjaar van 1851 dat de Resident aan Jellesma toestond zich voor een jaar te Modjo-Warno te vestigen. Jellesma was namelijk kort te voren met Broeder Hoozee daarheen geweest en had er 14 dagen vertoefd, waardoor de wenschelijkheid van zijne vestiging aldaar, hem nog te meer was gebleken en met aandrang had hij den Resident om vergunning gevraagd. Hoe verheugde zich Jellesma over zijne toestemming!

Het verhuizen was evenwel niet gemakkelijk. Van zijne woonplaats, Soerabaja, naar Modjo-Agoeng loopt een rijweg, maar dan gaat de weg 2 uur ver door het dichte bosch, waarin men vele wilde varkens, tijgers, wilde koeien, herten, apen, slangen en allerlei gevogelte vindt. »'t Is slechts een smal voetpad,» schreef Jellesma aan zijn broeder 22 Mei: »gedurig moet men door kleine riviertjes. Daar onze huismeubelen niet alle door het bosch kunnen worden gebracht, omdat het voetpad tusschen de boomen door te nauw is, moeten wij al de groote stukken verkoopen. Het zal mij nu vooreerst moeite kosten aldaar een huisje te bouwen van bamboe en riet. Daartoe ga ik Maandag e. k. derwaarts op reis.»

Het toegestane jaar werd onbepaald verlof en zoo was nu Jellesma voor goed te Modjo-Warno gevestigd.

In de nabijheid van Modjo-Warno woonde de heer Coolen, (*) die op een aanzienlijk landgoed Ngoro, vele Javanen met Christus had bekend gemaakt, lang vóór de komst van Jellesma op Java, zoodat deze daar reeds een aantal Christenen vond, doch allen waren nog ongedoopt. »Tegen den doop dezer Javanen,» schreef Jellesma, »bestonden velerlei bezwaren, ten deele door zonderlinge eigenzinnigheden en verkeerdheden van den landheer, die hen onderwees, ten deele door deze half Christen Javanen zelve.»

In 't beg in van 1854 waren deze bezwaren evenwel gedeeltelijk opgeheven, zoodat er door ds. Brumund van Soerabaja en Jellesma 180 bejaarden op Ngoro konden gedoopt worden; later in dat zelfde jaar door Jellesma nog 120 en 80 kinderen.

»De zaken op Ngoro» schreef Jellesma »zijn echter niet zoo als zij behooren. Van hier uit heb ik steeds zooveel mogelijk op die Christenen ten goede gewerkt, doch ik werd er steeds belemmerd, door de eigenzinnigheid van den landheer, die wel geschiktheid heeft, om de Javanen tot eene uiterlijke belijdenis des Christendoms te brengen, maar niet tot het betrachten der waarheid, waarin hij zelf zeer veel te kort komt. De oogst op Ngoro is dus zeer ruw en geeft mij nog niet veel vreugde, hoe groot ook het aantal gedoopten is.»

Maar toch was daar een begin en wij kunnen van iemand als Coolen, zoon van eene Javaansche moeder en opgevoed te midden van de dwalingen en vooroordeelen van zijn moederland niet verwachten, wat men van een Zendeling verwacht. 't Was reeds veel, dat hij het als een heiligen plicht beschouwde zijne arbeiders te brengen tot de kennis van Christus, dat hij zelf tot op hoogen leeftijd, in de samenkomsten

(*) Craandijk, blz. 156 en volg.

voorging en in huis en op het veld geene gelegenheid ongebruikt liet, om kennis der waarheid te verbreiden. Deze man, zoo geheel met de taal, denkwijze, gewoonten en vooroordeelen zijner landgenooten bekend, moet er bijzonder slag van gehad hebben, daarin aanknoopingspunten te vinden en daaraan beelden te ontleenen ten dienste des Christendoms. Van deze Christenen zou de Heer zeker hebben kunnen getuigen: »Die tegen mij niet is, die is vóór mij.»

Toch waren de Christenen te Modjo-Warno en in de onderscheidene buitengemeenten verder gevorderd en met blijdschap zag Jellesma hun gedurigen vooruitgang. »Het Koninkrijk Gods komt meer en meer in deze streken,» schreef hij, »al gaat dit ook niet zoo spoedig als ons ongeduld wel zou willen. Wij moeten in gedachten houden, hoe het op Java voor weinige jaren was. Toen waren er, die het eene hersenschijn rekenden, te gelooven, dat het Evangelie op Java eenigen ingang zou kunnen vinden en thans aanschouwt men hier en daar reeds kleine gemeenten!»

Vele Javaansche Christenen, vooral uit Ngoro, bleven te zeer aan de letter des Bijbels hangen, maar Jellesma was daar ver van verwijderd; daartoe was hij in den geest des Bijbels te diep doorgedrongen en met christelijke wijsheid paste hij dien toe en wist daardoor menig bezwaar, dat hem ontmoette, uit den weg te ruimen. Ziet hier eene proeve, waar hij mededeelt hetgeen er plaats had, toen eenige Javanen uit Ngoro zich ten doop aanmeldden.

»Op de vraag of zij wenschten gedoopt te worden, antwoordden zij eenstemmig: »ja, zeer gaarne.» Maar er bestonden bij hen eenige bezwaren. Zij wilden vooreerst geen andere namen hebben, ten tweede lang hoofdhaar behouden, ten derde naar hunne gewoonte, in de godsdienstige bijeen-

komsten , het hoofd met hun hoofddoek gedekt houden , en eindelijk wilden zij niet gaarne te Soerabaja maar op Ngoro (hunne woonplaats) gedoopt worden.”

»Het betrof hier soortgelijke zaken , als in de gemeente te Korinthe , en ik had wel de wijsheid van Paulus noodig om hier de regelen der christelijke wijsheid en van hetgeen betamelijk is , in toepassing te brengen. Gelukkig dat het onderwijs van Paulus voor ons bewaard is. Ik antwoordde dat het Christendom niet in uiterlijkheden bestond. Ik ben niet gezonden om over hoofddoeken , over hoofdhaar of over namen te prediken , maar over bekeering en geloof in Jezus Christus. Zij behoorden dan ook niet op uiterlijkheden te zien. Hun antwoord was dat zij ook meenden dat het Christendom geen uiterlijkheden betrof en het dus niet noodig was , dat zij hunne hoofddoeken aflegden en hun lang haar lieten afsnijden en Europeesche of bijbelsche namen droegen. Bovendien hadden zij daarvoor hunne redenen. Immers zij waren Javanen en wilden Javanen blijven. Zij hadden gezien , dat de Christenen , die Europeesche namen ontvingen en ort haar droegen , ja soms ook in kleeding de Europeanen volgden , daardoor zich begonnen te verbeelden met Europeanen gelijk te staan en hoogmoedig werden. Ook waren zij bang de namen te dragen van bijbelheiligen of profeten , want ook dit kon tot hoogmoed leiden. Zij wilden in alles Javanen blijven en zich in uiterlijkheden niet van de overige Javanen onderscheiden. Mij kwamen de opgegevene redenen zeer gegrond voor. Echter streed , wat zij verlangden , ten deele rechtstreeks met hetgeen Paulus I Kor. 11 *letterlijk* zegt. Nogtans meen ik hier in den geest van Paulus te handelen en naar den aard des Christendoms , wanneer ik deze uiterlijkheden vrijlaat. Ja zelfs meen ik dat Paulus den Javanen

het tegendeel zou gezegd hebben van hetgeen hij den Korinthiers leert. Immers Paulus spreekt daar van hetgeen betaamelijk en gepast is naar de zeden en gewoonten te Korinthe, die in dit opzicht nog al overeenkomen met die van Nederland, Duitschland enz."

»De zeden en gewoonten der Javanen echter zijn hiervan juist het tegengestelde, zoodat hetgeen bij de Europeanen welvoegelijk is, onwelvoegelijk is bij de Javanen. Zoo ontbloot de Europeaan voor zijne meerderen uit eerbied het hoofd, doch de Javaan zal voor zijne meerderen het nimmer wagen, zijn hoofddoek af te leggen. Voor een Javaan is het dus eerbiedig, het hoofd gedekt te hebben. Aan een misdadiger, die verbannen wordt, snijdt men het hoofdhaar af, en ik zie geen reden, waarom een Javaansch Christen kort haar moet dragen, dat hem eene oneer is. De reeds gedoopte Javaansche Christenen volgen hierin de Europeesche. Er zijn onder de Christenen te Soerabaja, die hierop zeer sterk staan en meenen zich aan de letter van Paulus schrijven te moeten houden. Het zal hier mogelijk eenigen tijd strijd geven even als te Korinthe. Ik heb echter aan de Christenen te Ngoro hunne vrijheid in dezen niet durven ontzeggen. Ben ik vroeger den Joden geworden als een Jood, d. i., heb ik mij vroeger geschikt naar hen, die ijveren voor nieuwe namen, kort haar, ontbloote hoofden, ik wil echter ook den Grieken worden als een Griek. Allen tot eenheid in Christus vermanende en ook gaarne eenheid in het uiterlijke ziende, meen ik echter dit laatste niet tot eene voorwaarde voor den doop te mogen stellen. Daarom heb ik dan ook den Christenen te Ngoro gezegd, dat ik hen ernstig tot liefde en gemeenschap vermaande, dat het mij speet, dat ze in uiterlijkheden van de anderen afweken, omdat daardoor licht verdeeldheid kon ont-

staan, maar dat ik geene reden had, om hen te noodzaken het haar af te snijden, de hoofddoeken of Javaansche namen te verwerpen, want ik herhaalde het dat het Christendom niet in uiterlijkheden bestaat, maar in geloof en liefde en dat de Christenen verplicht zijn na te jagen al, wat welvoegelijk is."

Wij willen Jellesma thans eenigszins van naderbij gadeslaan in zijne dagelijksche bezigheden, zooals hij in een brief aan den heer Jentink dezen als een bezoeker ten zijnent rondleidt.

»Ik kom u dan uitnoodigen,» zoo schrijft hij, »ons hier een bezoek te brengen. Het luchtschip nog niet *vice-versa* van Harlingen op Modjo-Warno zeilende, zal dat alleen in den geest kunnen geschieden. Verbeeld u dan maar te Soerabaja aan wal gestapt te zijn, neem nu de reis over Modjo-Agoeng.

Nog een weinig ter zijden af van den grooten rijweg staat gij reeds in het bosch. Gij ziet rechts en links niets dan boomen en kreupelhout, wellicht een paar malen een troep apen, die veel leven maken. Bij dag behoeft gij voor tijgers niet zoo bang te zijn, die zijn hier al zoo wat verdwenen en gij hebt een drietal gewapende mannen tot geleide. Voorwaarts gaat het zeer langzaam. Het is nu in den regentijd. Uw rijpaard zakt tot over de knieën in de zware kleimodder en kan soms zijne beenen er haast niet uittrekken. Zoo duurt dit bijna een uur gaans. Het beest moet eenige malen wat rusten. (Blijft gij bij ons tot den droog tijd, dan is de weg hard en goed bij uw terugkeeren.) Eindelijk ziet gij eenige ruimte, rechts en links omgehouden en halfverbrande boomen. Allengs wordt het beter en ziet gij eene vrij groote uitgestrektheid pas geplante rijstvelden. Nog een paar stappen en gij staat voor onze deur. Wel Jellesma, is uw eerste woord, hoe zijt gij zoo diep in 't bosch gekropen? Wel,

antwoord ik u, het meerendeel mijner schapen zochten en vonden daar (naar het lichaam) goede weide en daarom ben ik ook derwaarts gegaan. Hoe groot is het getal Javaansche Christenen hier? Een half jaar na mijne komst 31 December 1851 waren er 240 zielen, thans 7 April 1854 zijn er 325. 't Is nu reeds avond, dus wij gaan wat eten, daarna nog wat praten en dan slapen. Gij zult dus nu met ons rijst eten. Niet zooals men in Friesland gewoon is, maar met een stukje kip of dingdang (gedroogd vleesch van wilde varkens) en wat er meer is. Daar hoort gij op eens veel leven, wat is dat? Het is een gogor (kleine tijgersoort), die heeft den hond van onzen buurman weggekaapt, zoo iets gebeurt hier nu en dan. Wij gaan maar gerust slapen, de Heer waakt over ons.

Het is weer morgen. Gij treedt buiten uwe kamer en ziet in de voorgalerij en ook in het voorhuis matten uitgespreid, waarop zich Javanen gaan nederzetten. Het zijn onze huisgenooten. De mannen of jongens zitten buiten, de vrouwen binnen en zoo wat aan de deur zet ik mij neder bij een klein tafeltje. Wij gaan huisselijke godsdienstoefening houden. De schrijver of helper Albertus leest eenige verzen voor uit het Javaansch Nieuwe Testament, waarover ik nu eenige opheldering geef, met tusschengevoegde practische opmerkingen. Wij besluiten met gezang en gebed. Eene der vrouwelijke huisgenooten, die de beurt heeft, is intusschen bezig geweest een kopje koffie gereed te maken, dat nu wordt opgezet. Sedert eenige maanden hebben wij hier geen melk, doen dus maar een ei in de koffie, waarbij wat geroosterd brood of zoo iets. Tegen morgen ochtend zal mijn vrouwtje wel zoo wat gebak van rijst of meel gereed hebben. Het is nu 7 uur. Zoo aanstonds verzamelen zich de kweekelingen in de school, te 8 ure be-

hoor ik zoowat te komen. Vooraf moet ik mij nog een weinig voorbereiden, wat nazien over het kapittel, dat ik thans met mijne kweekelingen zal behandelen; maar neen, ik heb gister al wat vooruitgewerkt en dus schiet mij nu nog eenige tijd over om met u te spreken. Ik zal u dan vooreerst maar eens vertellen, wat dat al voor huisjes zijn, die gij hier rondom ziet. Gij bemerkt, het zijn alle bamboezen hutten met alang-alang (grasriet) gedekt, die voor den winter in Friesland niet zouden passen. Onze tegenwoordige woning is later voor school bestemd, zoodra namelijk ons nieuw te bouwen huis gereed zal zijn. Thans ziet gij de school tegenover u. De overige hutten, die dit vierkant omringen zijn de woningen der kweekelingen enz. En dan de bewoners dier hutten? Ik zal ze u allen opnoemen. Ik begin dan met 22 kweekelingen. Van deze zijn er 8 gehuwd, dus 8 kweekelingvrouwen, die niet als dames in huis zitten, maar mede moeten werken, want hier is veel, zeer veel te doen. Nu nog eene bediende in huis met 2 meisjes, die hier zijn om wat te leeren en op de kinderen te passen, dus te zamen 3.

Hier naast de deur woont Albertus, mijn schrijver en medehelper met zijne vrouw, wederom 2. Nu stel ik u voor, een drietal ondeugende knapen, die hopen eens kweekeling te zullen worden, makende met eene jonge vrouw, hier half verlegen aangekomen, 4. Daar ginds zijn twee tuinlieden, zoo noem ik ze maar (ik heb een vrij groot erf, pas van boomen gezuiverd, om daarop iets voor de huishouding te kunnen laten planten, tevens tot genoegen). De twee lieden hebben ieder eene vrouw, een hunner een kind, dus te zamen 5 zielen. Bij de gehuwde kweekelingen ook nog 2 kinderen. Daar ginds zitten 2 gasten, menschen van elders, die iets van het Evangelie hebben gehoord en nu hier komen om nader

onderwijs. Zie daar zoowat mijne huishouding. In 't geheel zijn het ongeveer 50 zielen, waarvan een tiental voor hun eigen potje zorgen, echter voor mijne rekening. Voor de overigen wordt alles hier in huis gereed gemaakt, zoodat mijn vrouwtje met hare helpsters steeds voor 40 monden moet zorgen. Een 60 € rijst is er dagelijks noodig. Ik koop die in Juli, in den oogsttijd, genoeg voor het geheele jaar, in padi, d. i. rijst nog in het stroo. Hier naast ziet gij 5 kleine schuurtjes, waarin die wordt bewaard. Maar daar hoor ik de jongelui al zingen, nu moet ik naar de school. De kweekelingen, ziet ge, zitten om den langen tafel. Twee ontbreken er, zij zijn ziek, neen nog 2 missen er, zij zijn naar de markt om visch enz. enz. te koopen, te Modjo-Agoeng, 2 uur van hier langs dien slechten weg, dien gij gekomen zijt. Wij behandelten nu Rom. 4. De 4de of laagste klasse leest een vers, de 3de klasse moet dat nu in gezegden ontleden, de 2de het weder samenvoegen en omschrijven, terwijl de eerste dit met andere verzen in verband moet brengen of vergelijken met hetgeen elders geleerd wordt of ook bezwaren toelichten. Ik doe met de klassen al vragende mede.

Het zou u niet bevallen tot het einde hier bij ons te zijn. Gij kondt dus intusschen aan Mevrouw uwe goede overkomst berichten en zeggen, dat gij werkelijk Jellesma hier midden in 't bosch hebt gevonden. Na schooltijd laat ik dan den brief naar Modjo-Agoeng brengen, die dan per gelegenheid naar het postkantoor te Modjo-Kerto wordt verzonden.

Het is 11 uur. Nu zal ik u weder gezelschap komen houden.

In de school zijn ze nu bezig met schrijven, rekenen en dergelijke, dat ik nu en dan wel aan Albertus kan overlaten. Deze moet ook na den middag onderwijs geven over de bij-

belsche geschiedenis, over de voorspellingen der profeten of zoo. Hij heeft tot dusver steeds mijne lessen daarover bijgewoond en kan dit nu al aan de anderen beduiden, volgens door mij gemaakte aantekeningen. Ik moet er namelijk naar trachten den namiddag vrij te houden, opdat ik voor mijne kweekelingen iets kan samenstellen, wat tevens voor de reeds bij de buitengemeenten geplaatste voorgangers bruikbaar is. De Javaantjes toch hebben nog niets anders dan het N. T. en de Javaansche Christenen hebben tegenover de Mahomedanen vooral het O. T. noodig met de profetiën, want daarvoor moet Mahomed bezwijken voor zoover betreft de vraag of Christus dan of Mahomed Gods gezant is. In dit punt zijn mijne meer gevorderde kweekelingen tamelijk klaar. Zoo ook met de Evangelische geschiedenis, die bij herhaling in het N. T. wordt gelezen en behandeld. Eene leiddraad der Evangelische geschiedenis volgens tijdsorde wensch ik gaarne gereed te maken.

Maar die tijdsorde?

Ik heb er mij toe gezet, om zelf eene overeenstemming der 4 Evangelien gereed te maken en dit ook na veel moeite bewerkstelligd. Of die nu *goed* is? In allen deele kan ik dit niet denken, doch gelijk van zelf spreekt voor mijn gevoel en beter dan wat ik daaromtrent elders heb gevonden. Ik stel veel prijs op studie in dit opzicht. De brief aan de Romeinen heeft mij ook menig uur zware studie gekost. Ik wil liefst zelf weten en verstaan, wat ik de Javanen leer, niet maar zonder onderzoek iemand volgen. Of ik al of niet orthodox ben, weet ik zelf zoo duidelijk niet en bekommert mij ook niet, gaarne ben ik even orthodox als de Bijbel zelf.

Na het eten gaan wij eene kleine wandeling doen, het hoofd goed met een zonnenscherm of breeden ronden hoed

bedekt. Hier nabij onze woning ziet gij nu het huis van den inlandschen voorganger, tevens schoolmeester. Tusschen zijne en onze woning staat het eenvoudig kerkje, even onaanzienlijk als de woningen alhier. Eerlang hopen wij eene betere kerk te kunnen zetten.

Op onze wandeling vinden wij nu eerst zuidwaarts Modjo-Warno, ten noorden daarvan onze woonplaats, verder Modjo-Wangi, Modjo-Roto en Modjo-Djedjer, allen zeer kleine dorpjes, te zamen 325 Christenen en 100 Mahomedanen tellende. Deze laatsten zijn echter meerendeels Mahomedanen, die het Christendom reeds genegen zijn en zich daarom vooral hier hebben gevestigd. Later zullen velen dezer denkelijk wel toetreden. Gij ziet dat de rijstvelden hier al vrij uitgebreid beginnen te worden. Voor zeven jaar was hier nog alles dicht bosch. In de beide laatste jaren is er veel gekapt.

Wij keeren nu van onze wandeling terug, want er komt denkelijk spoedig regen. Deze is sterker dan bij u in Nederland, doch niet zoo aanhoudend.

Bij onze tehuiskomst vinden wij een der voorgangers van de buitengemeenten. Hij brengt een zevental nieuwbekeerden mede. Van dezen heeft hij mij vroeger reeds goed bericht gezonden. Zij wenschen nu gaarne gedoopt te worden. De voorganger wilde, ze zouden maar wachten, tot ik over een paar maanden die gemeente kwam bezoeken, doch zij allen, vooral een paar vrij hoog bejaarden, wilden maar liever naar Modjo-Warno gaan, zij mochten anders nog sterven eer zij gedoopt werden. Gelooven zij dan dat de doop de zaligheid schenkt? Neen maar dit verbondsteeken zou hun op het sterfbed ten troost en tot geloofsversterking verstrekken. Zij zijn dan hier en van hen wordt goed getuigenis gegeven. Wel nu wij zullen zien. Ten 4 ure komt de voorganger van

Modjo-Warno in de kerk met een zes-tal nieuwelingen, het kan dan samen gaan. Wij beginnen met een zeer kort gebed, nu aan het onderzoek. De nieuwelingen zijn allen tamenlijk wel onderwezen. Wij besluiten nu met eene vermaning aan de nieuwbekeerden, dat zij vooral zorgen, gebruik te maken van de hun gegevene middelen, om op te wassen beide in kennis en genade en keeren na eene korte dankzegging huiswaarts.

Het is Zaterdag. Heden avond 7 uur gaan wij eene godsdienstoefening bezoeken in eene der buurten alhier. Gij ziet, een mijner oudste kweekelingen is daar voorganger. Hij is dezelfde, die daar zoo even bij mij kwam om over eenige tekstverzen opheldering te vragen. Hij spreekt nu daarover. Alles gaat zeer eenvoudig toe, het voorkomen is wel wat armoedig maar de menschen zijn ook arm.

Wij keeren naar huis en langzamerhand begeven wij ons ter ruste.

Het is Zondag morgen. De zon komt van achter het gebergte te voorschijn. Daar hoort gij het klokje luiden bij de kerk, het weegt slechts 40 pond, had echter een lieflijken klank doch is in November l.l. geharsten. Veel kan ik dezen morgen niet met u spreken. Ik heb mij wel voorbereid voor mijn werk, doch kan geene verstrooing verdragen. Zie zoo, nu luidt het ten derde male. Van alle kanten komen de kerk-gangers. Het gezang is reeds begonnen; kom wij gaan ook. Den preek al in den zak? Neen! Zoo het *wel* is, in hoofd en hart, behalve een stukje papier van 7 duim vierkant, waarop eenige teksten staan aangeteekend, die ik wil aanhalen doch mij zouden kunnen ontgaan. Eene preek schrijven kan ik niet, dunkt mij, zeker die niet volgens de letter uitspreken, al had ik ze vóór mij. Wij treden binnen. Gij ziet rechts en links

de mannen ; in het midden de vrouwen , op eenvoudige banken gezeten. Gij zet u neder op eene stoel , terwijl ik mij achter een klein tafeltje van ongeveer $3\frac{1}{2}$ voet hoog plaats. Dat is de predikstoel. In de nieuwe kerk later wat beter. Vóór mij staat een van de kweekelingen bij een dito doch lager tafeltje ; hij is thans voorlezer. Wij vangen aan met gebed en gezang. Onder het gebed staan allen, ook de vrouwen op. Het gezang gaat gebrekkig en toch treft het u. Het is een der weinige Evangelische gezangen , door mij in het Javaansch vertaald. Zij, die lezen kunnen , hebben meereendeels daarvan een afschrift , de anderen zingen maar mede. Mijne kweekelingen moeten dit gezang zoo wat leiden. Nu zal ik over eenige tekstwoorden tot de gemeente spreken. Dat het geen geleerd betoog is , begrijpt gij. Ik tracht de harten te treffen door het woord van Gods genade in Christus. Gij ziet dat het meerendeel der hoorders met belangstelling luistert en dat mij dit te meer opwekt. Wij besluiten weder met gebed , doch neen eerst moeten wij nog die nieuw-toegetreden in het verbond der genade opnemen. Gij ziet reeds het nette doopvat op een klein tafeltje gereed staan en daarvoor wordt eene mat uitgespreid. De doopformule wordt voorgelezen. Zij staan daar in een halven kring en beantwoorden de vragen met een hoorbaar *ja*. Bij de toediening van het H. bondzegel , knielen de doopelingen beurtelings neder. Daar de menschen hier niet zoo bang zijn voor water als in het koudere Nederland en ook hunne klederen door water niet worden bedorven , gebruik ik mogelijk meer water dan iemand anders. Water doet het niet , maar ik meen , het denkbeeld van afwassching behoort eenigszins zichtbaar te worden uitgedrukt. Bij kleine kinderen nader ik meer de gewoonte van besprenging. Gij ziet , dat de Doop

bij de Javaansche Christenen niet als eene zaak van geringe beteekenis wordt beschouwd, hoewel zij daaraan geene magische kracht toekennen. Na eene korte maar hartelijke vermaning laten wij de nieuwgedoopten gaan. Maar nu is er nog iets te doen. Een dier gedoopten is eene jonge vrouw. Haar man is reeds vroeger gedoopt. Zij willen nu, ook die beide oudjes daar, op christelijke wijze getrouwd worden. Bovendien ziet gij daar nog eene jonge bruid zitten, kenbaar aan die betere kleeding en die bloemen in het haar. De bruidegom is ook goed gekleed. Voor 16 dagen kwamen deze jonge lieden des avonds tot mij, met hunne ouders en een paar getuigen, vergezeld van den inlandschen voorganger. Er werd nu onderzoek gedaan of alles in orde was en er geene bezwaren bestonden tegen hun voorgenomen huwelijk en tevens eenige vermaning gegeven met opmerking, dat de Christenen niet gelijk de Mahomedanen heden trouwen en morgen weder scheiden. Eene soort van ondertrouw dus. Alles wel bevonden zijnde werd den volgenden dag, Zaterdag avond, een klein feest, ten huize der bruid gehouden en werden er ringen verwisseld. Den volgenden dag en wederom eene week later is het voornemen dezer jongelieden der gemeente bekend gemaakt en heden zullen zij trouwen. Het formulier wordt gelezen, zij geven malkander de rechterhand en knielen neder om den zegen te ontvangen, na hoorbaar de vragen te hebben beantwoord. Met een kort gebed sluiten wij. Nu nog een vers ten slotte. De voorlezer geeft een vers op. Het is gezang 141 : 1 : »Triomf! triomf! Immanuël'' enz. Het wordt, volgens gewoonte, eerst geheel voorgelezen, vervolgens onder het zingen, regel voor regel, opdat zij, die geen boek hebben, of niet lezen kunnen, ook in staat zijn mede te zingen. Nu ja, ik zie 't is een gezang op de opstanding

van Jezus. Ja daar houden de Javaantjes van. Zij gevoelen het, dat zij nu niet meer den dooden Mahomed, maar den levenden Jezus toebehooren. Zij zingen zoo goed zij dit kunnen, maar gij ziet het, niet zonder gevoel. Ik wenk met de hand bij de laatste helft van het vers. Allen staan op en zingen met verheffing des gemoeds. Ten slotte den zegen. Amen! zeggen sommige Christenen daarop.

Wij komen terug in huis, maar gij wilt mij nog vragen over mijne kleeding. Gij dacht niet mij in eene toga te zullen zien. Hoe ik daartoe gekomen ben? Ja uit Rotterdam vertrekkende bracht ik niets, ook geen mantel en bef mede. Op Wahaij hield ik kerk in gewone zwarte kleeding. Op Ambon komende om van daaruit de gemeenten op Cerams Zuidkust te bezoeken, werd mij onder 't oog gebracht, dat ik daar mantel en bef behoorde te gebruiken, daar men dat zoo gewoon was. Ik had niets. Mijn schoonvader hielp mij aan een mantel, mijne vrouw, toen mijn meisje, maakte mij een paar beffjes en ik was gereed. Later kwam de toga bij de Indische predikanten in gebruik, aanbevolen als beter geschikt voor dat klimaat. Sommige zendelingen volgden. Toen de heer van Rhijn vertrok, liet deze mij zijne toga. Lang gebruikte ik die niet. Eindelijk ook niet de zonderlinge willende zijn, begon ik die te gebruiken, evenwel alleen bij gelegenheden van Doop en Avondmaal en huwelijksinzegening, gelijk ook op feestdagen; anders gewone kleeding.

De nieuwgedoopten en jonggehuwden komen ons groeten. De eersten gaan nu wat eten, om daarna sommige der Christenen alhier te bezoeken. Zij zijn nu begeerig kennis te maken en worden door allen met blijdschap ontvangen. Er moet nu een weinig feestelijks op den disch zijn. Nu een

oogenblik rust. Nu weder op stap. Waarheen? Naar een der dorpjes alhier om de middagoefening bij te wonen. In den regentijd houden wij geen middagkerk. Daar ik beurte- lings met de voorgangers dienst doe, heb ik dus aanstaanden Zondag weder eene vrijbeurt. Dit bevalt mij minder, maar ik meen toch, dat het goed is, dat de voorganger dikwijls dienst doet en schik mij dus hier naar. In plaats van mid- dagkerk wordt nu in elk der kleine dorpjes of buurten oef- ning gehouden, dus wel eene soort van bijbelsch onderwijs, behandeling der bijbelsche geschiedenis of dergelijke. Ik zorg voor de noodige handleiding en kom slechts toezien.

Maar al die studenten van de Modjo-Warnosche hoogeschool, zonder glans en heerlijkheid, wat zullen die worden, waartoe ontvangen die opleiding? Om ter eeniger tijd voor de zaak des Evangelie's werkzaam te kunnen zijn, naarmate daartoe de weg wordt geopend. Er zijn reeds vele van mijne kwee- kelingen teruggegaan, die of te weinig vatbaarheid hadden of begrepen, dat zij hier geene aardsche voordeelen zouden verkrijgen. Er zijn echter ook reeds van geplaatst. Die voor- ganger daar, die de pas gedoopten gewonnen en hier ge- bracht heeft, is er een van. Nog drie anderen zijn mede voor- gangers in den omtrek. Een is bij broeder Hoezoo te Sama- rang; een, sedert kort, bij broeder Jansz. te Japara; een bij de Duitsche broeders op Borneo. Nog een is voorganger te Koedoes onder leiding van broeder Hoezoo. Een vertrok voor korten tijd naar een particulier landgoed bij Solo. Dit jaar zullen mogelijk weer 3 à 4 werk vinden, als voorganger, evangelist, colporteur of dergelijke. Nog is een mijner kwee- kelingen mijn helper bij het onderwijs. Zoo werk ik stilletjes voort, trachtende het getal kweekelingen in overeenstemming te houden met de zich voordoende behoefte of gelegenheid

tot plaatsing, tevens met de middelen, die het genootschap mij kan bezorgen. Mijne kweekelingen zijn geen groote geleerden. Het is noodzakelijk de eenvoudigheid te betrachten, vooral om ze niet opgeblazen te maken.

Over een paar maanden zal ik de gemeenten in den omtrek bezoeken. Te paard, vergezeld van 2 à 3 kweekelingen, die de goederen dragen en ook een paard tot hunne beschikking hebben, ga ik dan op reis. Kleederen, brood en wijn, Doop- en Avondmaalvaten enz. zijn goed ingepakt. Drie dagen reis tot Morou, de verstaafgelegene gemeente, omstreeks 20 uur gaans van hier en zoo al rond naar de overige gemeenten. Deze tochtjes 2 soms 3 maal in 't jaar kan ik nu niet verder beschrijven, want het is weder avond geworden en daar gij volstrekt morgen ochtend wilt vertrekken, is het goed nog eerst wat uit te rusten. Op morgen zal ik u echter de reis wat gemakkelijk maken. Wij zullen een draagstoel gereed maken en dan kunnen de jongens u door het bosch dragen.

Maandag morgen. Ja nu moeten wij kortaf maken, anders verliest gij den besten tijd om te reizen. Eerst nog een paar stappen van hier, een schoon gezicht op het gebergte. Nu de laatste bestellingen. Vele hartelijke groeten aan Mevrouw. En nu goede reis!"

Zoo als wij uit dit bezoek te Modjo-Warno zagen en ons ook reeds uit zijne werkzaamheid te Soerabaja bleek, was aan de kweekschool voor inlandsche onderwijzers en helpers de meeste zorg van Jellesma gewijd en van groot belang achtte hij het ook met de door hem opgeleide voorgangers in voortdurende betrekking te blijven. Daartoe kwamen een paar maal 's jaars alle voorgangers gedurende eene week samen, bij den Zendeling, zoowel om onderwijs te ontvangen, als om door onderling samenzijn te worden gesterkt en bemoe-

digd. »Telkens meer word ik overtuigd,» schreef Jellesma »dat zulke samenkomsten zeer belangrijk zijn niet alleen omdat de voorgangers dit nader onderwijs zeer behoeven, maar vooral ook omdat zij daarbij weder van nieuws worden opgewekt en aangemoedigd, terwijl bovendien op deze wijze de gemeenschap tusschen de voorgangers wordt onderhouden en bevorderd.» Ook in hun werkkring zelf bezocht Jellesma hen gedurig op zijne reizen en met veel liefde en wijsheid wist hij dan ieder naar zijne behoeften te leiden en hen moed in te spreken waar deze dreigde hun te ontzinken.

Langzamerhand was Jellesma's werkkring te uitgebreid geworden voor één persoon, zoodat in 1853 de Zendeling van der Valk de gemeenten Wyoeng en Sidokare van hem overnam. Twee nieuwe Zendingen kwamen in 1855 uit Rotterdam aan, namelijk Harthoorn en ten Zeldam Ganswijk, die eerst een jaar bij Jellesma vertoefden ten einde met taal en volk beter bekend te worden en onder Jellesma's leiding zich voor te bereiden tot den zelfstandigen werkkring, die hun zou worden aangewezen.

Jellesma had voor hen een bamboezen huis laten bouwen, naast het zijne en hij vond het recht aangenaam en gezellig de jeugdige broeders bij zich te hebben en dit in het heerlijk vooruitzicht weldra twee wakkere medearbeiders naast zich te zien werken in den wijngaard des Heeren. Ach, hij kon het toen niet voorzien en heeft het ook niet beleefd hoe zij, in navolging van den zoo even genoemden Zendeling van der Valk, vroeger en later hun post verlaten hebben.

Na hunne voorbereiding werd Harthoorn geplaatst te Malang en Ganswijk te Kediri. Beide deze Zendingen achtten Jellesma hoog en Harthoorn getuigt van hem :

»Ik leerde in Jellesma den broeder kennen, die terecht

algemeen wordt geacht en bemind. Bij al de beproevingen aan het leven des Zendelings eigen, staat hij daar met een onverzwakt geloof, dat hem een moedig krijgsman, met eene warme liefde, die hem een vergevend vader, met eene volhardende hoop, die hem een langmoedig landman doet zijn. Zijn ijver, uit geestkracht geboren, is rustig en onvermoeid. Hij weet *wat* hij wil en den weg, die derwaarts naar zijn oordeel leidt, bewandelt hij met vasten tred."

In Juli 1857 hielden onze Zendelingen op Java te Samarang voor de eerste maal eene opzettelijke bijeenkomst, die zij jaarlijks hoopten te herhalen. De uitvoerige aantekeningen, die Jellesma daarbij als Secretaris leverde, getuigen van het levendig werkzaam aandeel, dat hij in die vergadering nam. Hoe kon het ook anders? Jellesma werd toch steeds als vraagbaak door zijne medebroeders geraadpleegd. In zijn dagboek schrijft hij over die bijeenkomst alleen dit: Het was ons recht goed, daar samen te zijn — alleen was onze tijd veel te kort, om naar de behoefte van ons hart over goed en kwaad, leed en vreugde te spreken. — Uren waren minuten. — De eerste samenkomst onzer vereeniging heeft dan plaats gehad; moge de Heer onze verrichtingen met zijn zegen achtervolgen."

Opmerkelijk is het als men zoo de aantekeningen en berichten van Jellesma nagaat, hoe die altijd zijn gekenmerkt door eene eenvoud, zoo groot, dat men zonder hem anders te kennen door deze berichten nauwelijks op de gedachte zou komen, dat zij zijn van zulk een waarlijk groot man.

Toch was de naam van Jellesma in Europa meer en meer bekend geworden. Ook buiten ons vaderland werd zijn arbeid met belangstelling vernomen. Ten blijke daarvan dient o.a. dat men door den heer v. d. Velde uit Geneve 50 gul-

den zond »als een bewijs van de belangstelling, waarmede men daar ter stede eenige mededeelingen aangaande zijne werkzaamheid vernomen had.”

Intusschen werd Jellesma zeer bedroefd door een invloedrijk persoon, die andere leden der gemeente overhaalde te Modjo-Warno aan uitspattingen deel te nemen. Een Bileamsfeest. Wij vinden in de behandeling dezer afgedwaalden weder eene proeve van de christelijke wijsheid en liefde, waarmede hij werkzaam was. Verscheidene Christenen verzochten Jellesma de kerkelijke tucht op de schuldigen toe te passen, opdat niet die smet op de geheele gemeente bleef kleven. Hij had hiertoe reeds besloten. En wat deed hij nu? Den eerstvolgenden Zondag werden zij, die het feest hadden bijgewoond, plechtig uitgesloten van het Heilige Avondmaal, het sluiten van het christelijk huwelijk en het doen doopen hunner kinderen. Hierbij werd echter onderscheid gemaakt tusschen de eigenlijke deelgenooten en de toeschouwers van het feest. Zij keerden, zooals hun vergund werd, op den eersten Zondagmorgen terug, doch tien van de schuldigsten bleven over. Aan dezen werd nog gelegenheid gegeven terug te keeren, door dat de gemeente uit liefde tot hen, in overleg met de oudste leden, het Avondmaal houden eene week uitselde, met dit gevolg, dat slechts vijf overbleven, die in hunne zonden toonden te volharden, want Jellesma wilde niet alle verootmoediging en schuldbelijdenis verwaarloosd hebben, al waren er ook aanzienlijken onder hen.

De blijde mare van de honderden, die in 1857 in de Minahasa van Celebes tot Christus zich bekeerden, klonk ook Jellesma lieflijk in de ooren. »Maar,” schreef hij, »zoo moet men het hier niet verwachten; 't is hier nog maar een be-

gin." Evenwel twijfelde hij geenszins aan de eindelijke zegepraal van de zaak des Heeren ook op Java.

»Gedurende de jaren dat ik als Zendeling werkzaam was," schreef hij uit Modjo-Warno, » is nog nimmer bij mij eenige twijfel opgekomen omtrent het Gode welbehagelijke, het mogelijke, het bij voortduring zegenrijke van het zendingswerk. Hier op Java, midden onder de heidensche Mahomedanen, openbaart zich ook het Evangelie als eene kracht Gods tot zaligheid voor een iegelijk, die gelooft. Daarvan zijn de christelijke Javanen het bewijs. Hier zijn gewezene dieven en moordenaars, amfioenschuivers en hoereerders, die thans bekeerd zijn tot den Heer. Zij zijn als de bezetene, die van den duivel verlost, daar nederzat, gekleed en wel bij zijn verstand. Dit kon alleen het Evangelie werken, geen ander zwaard is daartoe genoegzaam doordringende tot de innigste samenvoegselen van lichaam, ziel en geest. En hoe dat toegaat? Ja, dat weet ik niet. Geene menschelijke wijsheid noch kunst, kan genezing des geestes bewerken; maar alleen de getuigenis van Gods liefde in Christus, die doordringt tot de harten, werkt geloof, bekeering en vernieuwing. Wij strijden dan ook in goede hope, ziende, hoe de Heer zelf aan onze spitse staat. Ja vernedering, miskening en smaadheid zoowel als moeite, teleurstelling en zelfverloochening is het deel van den Zendeling, maar hij smaakt ook blijdschap en zelfvoldoening bij de hooge eer, een gezant te zijn van den Zaligmaker der wereld."

VIII.

JELLESMA'S DOOD.

Reeds eenigen tijd was het gebleken dat Modjo-Warno eene zeer ongezonde woonplaats was, zoodat verscheidene kweekelingen door ongesteldheid minder vooruit kwamen in hunne opleiding en Jellesma zelf meermalen door koorts werd aangetast. Zoo ook overviel hem tegen Pinkster 1857 eene heete koorts, die hem zeer verzwakte, maar toch ging hij weldra in zijne werkzaamheden voort.

In het voorjaar van 1858 evenwel werd hij door erge koortsen en dysenterie zoo zeer getroffen, dat hij niet weder van zijne legerstede opstond en den 16den April was de dag, die Jellesma tot hooger leven opriep en den Zendeling bracht tot den Heer, die hem gezonden had. »Hij ging, wij gelooven het, naar hooger werkkring daar boven, maar verliet eene plek hier beneden, van welke wij kortzichtigen zeggen: hij kon er niet worden gemist.»

't Was een harde slag voor het Zendelinggenootschap en zijne vele vrienden in Nederland, toen de treurmare tot hen kwam, dat die wakkere Zendeling, die nog geen 42 jaren

telde, uit zijn heerlijken werkkring was weggerukt. Men had nog zoo veel van hem gehoopt. En zeker zal ook menig Javaan, voor wie hij in Gods hand het middel tot zaligheid was geworden, zijn heengaan ten diepste hebben betreurd.

En de arme Mevrouw Jellesma en hare beide kinderen, die werkelijk man en vader moesten missen, zij hadden niet het minst den troost noodig van dat Evangelie, waarvan Jellesma gedurende zijn leven en bij zijn sterven, getuigenis had gegeven, van dat Evangelie, dat op de dikwijls twijfelmoedige vraag: waarom? altijd vertroostend en bemoedigend antwoordt: »Het is de Heer!»

Wij willen hier den brief mededeelen, die den broeder van Jellesma met zijn smartelijk verlies bekend maakte, door de hand van den Zendeling Ganswijk, waarin de weemoed der scheiding zich oplost in de blijde hoop des wederziens.

Modjo-Warno den 18 April 1858.

Waarde Heer en Broeder in Christus!

Zoo mag ik u, den broeder van den Zendeling Jellesma immers wel noemen, al ken ik u niet en ook gij kent mij niet; ik ben ook Zendeling en woon te Kediri, maar ben thans te Modjo-Warno; niet om eene blijde reden. Ik kwam Mevrouw Jellesma troosten! Gij, Mijnheer, hebt een groot verlies geleden en ook het werk des Heeren op Java. Onze broeder Jellesma is na eene ernstige ziekte van 3 weken, eene dysenterie en na langzame uitputting van krachten, door den God van leven en dood opgenomen tot die plaats, waar Christus de zijnen is voorgegaan en ze plaats bereidt. Ik kwam hier Donderdag nacht den 15den April 1858 aan, te 3 ure; ik

vond den zieke in den laatsten doodstrijd. Zacht was zijn lijden. Zijne vrouw en kinderen stonden bij hem, hij gaf hun omhelzingen en lachte hen lief toe. Enkele onduidelijke klanken richtte hij tot ons. Hij wilde ook nog met broeders en zusters onder de Javanen zingen. Wij zongen samen in het Javaansch, de door hem zelf vertaalde gezangen uit onzen bundel; leest u het na van gezang 20: 6—9, van gezang 160: 6. Ik zei hem ook voor: »Hoog omhoog, het hart naar boven, hier beneden is het niet,» — en »hier beneden is het niet», riep hij luide mij na — zoo is hij een oogenblik later ontslapen. Zijne trouwe en lieve vrouw en twee aardige kinderen, Saartje en Eeltje beweenen hun trouwen echtgenoot en vader; zijne gemeenten, ongeveer 1400 zielen groot, achten hem hoog, en zijn werk heeft hij met onverminderden ijver, met groot geloof, met zeldzaam geduld, met wijs beleid en veel zegen volbracht. Hij was ook ons, andere Zendelingen, een trouwe leidsman en oudste broeder.

Ziedaar, wat ik u van hem mag zeggen. *Daar* (ik ken u niet, maar de broeder van Jellesma is immers ook één met ons in geloof, ook broeder in Christus?) *daar* ziet gij hem weder en nu genoeg. De post naar Holland vertrekt en mij wacht veel drukte. Het werk van uwen broeder vatten wij op, wij zullen zijne vrouw en kinderen niet ongetroost en onverzorgd laten. De Heer, wiens wegen ook in duisternis liefdevol en wijs zijn, zal alles wel maken.

Uw broeder in Christus!

D. J. TEN ZELDAM GANSWIJK.

Jellesma had eene belangrijke plaats bekleed in het zendeling-wezen, in onze Oost-Indische kolonies en bestuurders van het Zendelinggenootschap gaven van hem na zijn dood, het volgende getuigenis.

»Wij hebben ons menigmaal aan zijne frissche, vaak naïve, levendige, onopgesmukte berichten verkwikt; de schoone en gepaste inrichting, die hij aan de kweekschool voor inlandsche voorgangers wist te geven, hoogelijk gewaardeerd en met dank aan God bewonderd die vereeniging van kracht en gematigdheid, van geestdrift en kalme beradenheid, van ordelijkheid en levendige opgewektheid, die hem in de jeugdige Christen-gemeenten leerden geven en nemen, met liefde bestraffen en met ernst vergeven, hare in- en uitwendige belangen behartigen. Den Javanen was hij een Javaan, om hen voor Christus te gewinnen. Java was hem naar zijne eigene uitdrukking het Beloofde Land, dat hij niet alleen mocht, maar ook moest helpen veroveren. En schoon wij de waardij van een Evangeliebode niet afmeten naar de dadelijk zichtbare vrucht, veel minder vergeten dat God dezen Jozua door een Gericke, Brückner, Emde en anderen den weg had gebaad, toch zeggen wij met dankbaarheid dat onder zijne aanvoering, de eerste muren van 't Mahomedanisme op Java zijn ingestort, de eerste vesten zijn veroverd en de eerste Javanen zijn gevangen genomen — onder de gehoorzaamheid van het waarlijk vrijmakend geloof.

Het sterven van Jellesma is een van die donkere wegen der goddelijke Voorzienigheid; waaraan de geschiedenis der zending rijker is, dan eenige andere. Zeker ook om ons telkenmale te herinneren of dieper in te prenten, dat de zending is en moet blijven een werk des geloofs, dat tegen hope op hope vasthoudt aan de beloften van God.”

Jellesma's stoffelijk overschot is ter aarde besteld naast dat zijner drie kinderen, boven wier graf hij het woord had geschreven, dat zijne vrienden omtrent zijn heengaan mochten herhalen: »De Heer, die weet wat wij behoeven, moge vertroosten.”

Ieder, die zijn graf bezoekt en welk aanvangend Zendeling, op Oost-Java vooral, zou dit kunnen nalaten? ziet dit aangeduid door eenige lagen steenen, met kalk overpleisterd, onder een rieten dak, voor de vernieuwing waarvan Jellesma's vroegere gemeenten onlangs geen geringe bijdrage geleverd hebben. Voorzeker zeer eenvoudig. En het bevredigt de Javanen ook niet noch Jellesma's vrienden hier te lande, zoodat men er over denkt, hem een waardiger grafteeken te stichten. Dit is goed, want het getuigt van denzelfden geest, die Maria aandreef om haren dierbaren Meester te balsemen met kostbaren nardus. In den Zendeling vereeren zij den grooten Zender, in den *Apostel van Java*, den Heer van het Godsrijk, die zijn werk, het werk der zijnen zal zegenen en voltooiën ook op Java, want Hij is het, die betuigd heeft: Dit Evangelie des Koninkrijks zal gepredikt worden in de geheele wereld tot eene getuigenis voor alle volken."

Wij willen dit levensbericht van Jellesma besluiten met een woord van hem zelve, waar hij schrijft over het zendingswerk. »De Heer wil dat het een gemeenschappelijk werk zij. Geheel de Christenheid is in dezen als zijn vertegenwoordigster. Aan allen wil Hij de hooge eer schenken, daaraan elk op zijne wijze deel te hebben. En hoe zal het in den dag der dagen zijn wanneer al de volkeren, eene groote schare, die niemand tellen kan, zich voor den Heer zal buigen en erkennen dat het de liefde der Christenen is geweest, waardoor ook zij werden toegebracht. Hoe zal dan het hart van reine vreugde kloppen, bij ieder, die daartoe heeft medegewerkt naar zijn vermogen!"
